

Politiska institutioner och strategiskt agerande 31

Det trafikpolitiska fallet

Dennisöverenskommelsen i pressen

- en studie om opinionsbildning genom media och hur media medierar

Karin Hååg

Projektet *Politiska institutioner och strategiskt agerande* (PISA) syftar till att öka vår kunskap om det moderna styrelseskicket. Den teoretiska utgångspunkten är att politiska institutioner formar olika aktörers möjligheter att utöva inflytande och tillvarata sina intressen. En viktig empirisk utgångspunkt är att svensk politik inte längre kan beskrivas som en kombination av parlamentarism och korporativism – den institutionella legering som i detta avseende var liktydig med den svenska modellen. Hur det nya styrelseskicket bäst kan karakteriseras är emellertid ännu en öppen fråga. Tidigare forskning har visat att korporativismen har minskat i betydelse. Den ofta framförda tanken att lobbying och andra former av informell och mindre rutiniserad maktutövning har trätt i dess ställe, bör tills vidare enbart uppfattas som ett slags arbetshypotes.

PISA-projektet initierades hösten 1994 med hjälp av ett planeringsanslag från *Riksbankens Jubileumsfond*. Projektet bedrivs sedan 1995 med ekonomiskt stöd från Riksbankens Jubileumsfond (huvudansvarig Jörgen Hermansson), *Arbetslivsfonden* (PerOla Öberg) och *Kommunikationsforskningsberedningen* (Torsten Svensson).

I PISA:s rapportserie publiceras projektets arbetspapper och vissa mindre delrapporter. Som brukligt är i vetenskapliga sammanhang är författarna till de enskilda rapporterna själva ansvariga för innehållet.

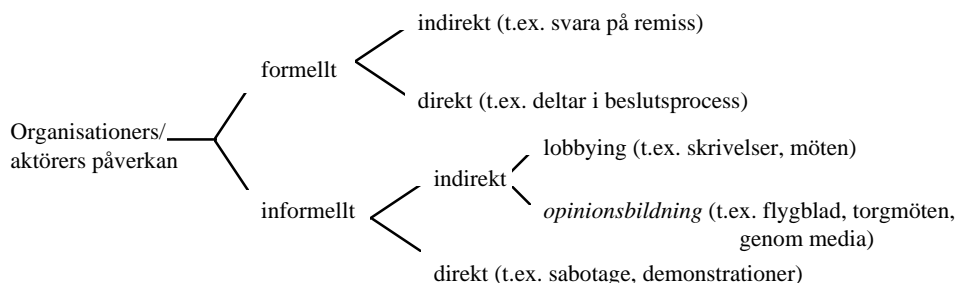
Kapitel 1. Inledning

Den svenska maktutredningen och flera därefter följande forskningsprojekt har påvisat en förändring av maktförhållandena i det svenska samhället (se bl.a rapporter från det sk PISA-projektet¹). Den korporativism som förut rådde - den "svenska modellen" - tros ha fått ge vika för andra mer "icke-organiserade" och informella påverkansmönster. Andra former som lobbying och opinionsbildning antas ha blivit allt vanligare och viktigare medel till att försöka påverka politiker i beslutssituationer.

Denna uppsats syftar till att bidra till debatten om aktörers försök att utanför den formella beslutsprocessen påverka dess utfall genom en speciell form av påverkan, nämligen *opinionsbildning genom media*. Uppsatsen syftar också till att visa hur denna typ av opinionsbildning tenderar att variera, p.g.a. medias sätt att *mediera*.

Uppsatsens empiriska studie är Dennisöverenskommelsen, den stora trafikpolitiska överenskommelsen för Stockholms stad och län. I den formella beslutsprocessen, förhandlingen, stod samtliga aktörer utom tre politiska partier utanför. Det traditionella korporativistiska inslaget saknades. Utanför denna svär fanns dock intressenter av olika kategorier som försökte påverka beslutsfattarna på olika sätt. Nedanstående figur visar på såväl de formella som informella påverkansmöjligheterna.

Figur A. Formella och informella påverkansmöjligheter.

Vad de olika påverkansmöjligheterna beskriver är möjligheter till deltagande i en beslutsprocess; ett deltagande, utan regler el. dyl., som i sig kan vara formellt eller informellt. Det formella deltagandet rör sig om situationer där deltagandet har formaliserats och/eller institutionaliserats. Det informella deltagandet ter sig mer oorganiserat i det att det ibland sker genom mer slumpvisa och ad hoc-betonade aktioner. *Opinionsbildning* är ett sätt att skapa uppmärksamhet åt en fråga, en aktör eller en viss händelse. Denna uppmärksamhet hoppas kunna påverka och utöva inflytande över de aktörer som formellt är ansvariga för att ett beslut skall komma till stånd. Även om media (själva tidningen) kan ses som en institution och i den meningen vara formell, har jag ändå valt att placera media under de informella

¹ PISA - *Politiska institutioner och strategiskt agerande*. Forskningsprojekt vid statsvetenskapliga institutionen, Uppsala Universitet. Dess syfte är att öka vår kunskap om det moderna styrelseskicket.

påverksansmöjligheterna som opinionsbildningen ger. Förklaringen till detta skall ses i ljuset av deltagandets karaktär och tillgång till beslutsprocessen. Åsikter och synpunkter som förs fram genom media behöver beslutsfattarna formellt inte kommentera - om de alls nås av kritiken.

1.1 Opinionsbildning som påverkanskanal

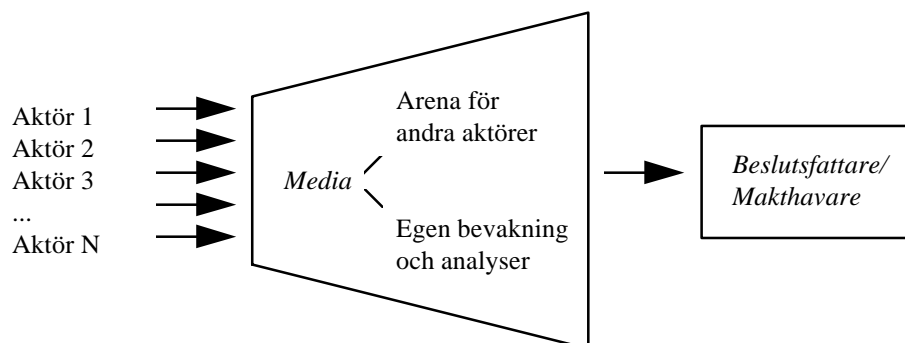
På senare år har *opinionsbildning genom media* ökat i betydelse.² Det är också denna typ av opinionsbildning som fokuseras i uppsatsen. Opinionsbildning genom andra tillvägagångssätt, t.ex. genom regelrätta reklamkampanjer, flygblad, studiecirklar, organisering och torgmöten väljer jag att exkludera. Därmed använder jag fortsättningsvis begreppet opinionsbildning i bemärkelsen ett försök till att påverka beslutsfattare genom media.

Men vi kan inte bara tala om opinionsbildning genom media utan också om opinionsbildning *av* media. Media själv kan nämligen vara en mycket aktiv opinionsbildare. Samtidigt kan media också vara en passiv aktör som ibland möjliggör för andra aktörer att få tillgång till allmänhetens öra. Då fungerar den mer som arena än som aktör.

Vi kan kalla båda situationerna tillsammans för att media ”medierar”. Det intressanta är hur denna tillgång på uppmärksamhet förmedlas och vad ”medierandet” innebär.

Man kan tänka sig två situationer vad gäller tillgången till allmänhetens öra (och därmed också en indirekt tillgång till makthavarnas öron, underförstått att de lyssnar). Den ena situationen kanske snarare borde ses som ett ideal. Där har alla lika stor tillgång till media, alternativt att media som aktör väljer att aktivt spegla alla händelser. Den andra situationen är då organisationer, eller enskilda aktörer, försöker få media att spegla just deras bild, alternativt att media presenterar en egen bild, som kan vara antingen neutral eller partisk. Det är den andra situationen med de båda alternativen vi i fortsättningen utgår från och som också beskrivs i figuren nedan. Observera att båda alternativen kan förekomma samtidigt. Det ena utesluter inte det andra.

Figur B. Media som aktiv och passiv aktör - media medierar.

² Petersson, *Makt - en sammanfattning av maktutredningen*, 1991, s. 60

Utifrån de olika möjligheterna som ges kring hur ett ämne kan presenteras, drar jag den slutsatsen att opinionsbildning genom media varierar. Med det menar jag att det aktuella och debatterade objektet kan presenteras av olika aktörer, på olika sätt, med olika vinklingar och perspektiv.

1.2 Syfte

Uppsatsens övergripande syfte är, som tidigare nämnt, att bidra till debatten om aktörers försök att utanför den formella beslutsprocessen påverka dess utfall genom en speciell typ av påverkan; opinionsbildning genom media. Detta övergripande syfte sönderfaller i två delsyften:

- Det första delsyftet är att *beskriva* hur opinionsbildningen genom media i Dennisöverenskommelsen har varierat i dess exponering och på detta sätt säga någonting om medias sätt att "mediera".
- Det andra delsyftet är att *försöka ge en förklaring* till denna bild av Dennisöverenskommelsens mediaexponering.

För *det första delsyftet*, den beskrivande delen, är följande frågeställningar aktuella:

- vilka är aktörerna som fått tillgång till media och hur pass frekvent förekommer de?
- har aktörerna fått uttrycka sina åsikter kring Dennisöverenskommelsen i egenhändigt skrivna debattartiklar, eller har sakfrågan förekommit i artiklar skrivna av journalister?
- vilken vinkling och /eller perspektiv i förhållande till sakfrågan har de artiklar som förekommer? Vilka argument förekommer i sakfrågan?
- när kommer aktörerna in i bilden, i förhållande till den formella beslutsprocessen - före eller efter beslut?

De olika begreppen som jag använder mig av i ovanstående frågor måste närmare operationaliseras. Detta kommer att ske delvis i samband med att jag använder mig av dem i undersökningen. Men även här förtjänar operationaliseringen dock att tas upp.

De olika *aktörerna* har klassificerats efter grupptillhörighet som t.ex. expert/forskare, politiker på olika nivåer, ideella och intresseorganisationer, kulturpersoner och statliga myndigheter. Aktörerna har sålunda inte klassificerats efter "individer". Det klassificeringsschema som använts framgår av bilaga.

Med vilken *frekvens* aktörerna uppträder avses här enbart antal gånger de ges utrymme i dagspressen - inte i vilket omfång de förekommer, uttryckt i spaltcentimeter eller liknade.

Artiklarna har klassificerats som debattartiklar (på olika nivåer) eller som nyhetsartiklar eller ledare. De två sistnämnda artikeltyperna är skrivna nästan uteslutande av journalister. Oavsett om journalisten i sin artikel helt och hållet bygger innehållet på en skrift från en enskild aktör (t.ex. en

utredning från Vägverket) har artikeln ändå klassificerats som att vara skriven av journalisten.

Med begreppet *vinkling* avses här om aktörerna har varit för eller mot Dennisöverenskommelsen, eller om artikelförfattaren har valt en neutral framställning. De aktörer som klassats som motståndare till Dennisöverenskommelsen, kan också vara positivt inställda till *en del* eller *delar* av den. Den kritik som framförts och som också varit huvudpoängen med artikeln, har dock handlat om den del eller delar som aktören varit mot.

Såväl Nord som Ekecrantz och Olsson bidrar till uppsatsens försök att närmare operationalisera begreppen *vinkling* och *perspektiv*.³ Nords uppdelning av debattinlägg av karaktären "förvaltning", "förändring" "förnyelse" hjälper oss att få en bild över debattartiklarnas poänger, dvs vad artikelförfattaren faktiskt kräver/önskar. Förvaltning står här för ett om inte försvarande, så i alla fall ett bevarande perspektiv på olika system, dvs det system vi har i dag är bra (tillräckligt). Förändringsvariabeln står för en mer förändringsbenägen vilja av redan existerande system; givet det system vi har idag, "låt oss ändå ändra på variabel A och B, men bibehåll variabel C och D". Den som kräver förnyelse vill helt enkelt ändra på hela systemet och införa något nytt/annat istället.

Ekecrantz och Olsson har genom deras relationsmodell (hämtad från en delrapport i Maktutredningen) bidragit till mitt val av klassificering av de artiklar som skrivits av journalisterna. Artiklarna kan, enligt denna modell, vara samverkande, motverkande eller neutrala. Mer kring dessa båda klassificeringar finns att läsa i kapitel tre.

Med begreppet *argument* avses här de olika sakfrågor och delar av Dennisöverenskommelsen som aktörerna har skrivit om. Det kan t.ex. vara olika delprojekt som vägdragningar (tunnel eller inte) och biltullar. Det kan också röra sig om finansieringen av projekten, eller de samhällsekonomiska kalkylerna som använts som beslutsunderlag.

I min klassificering har jag haft Dennisöverenskommelsens slutliga förhandlingstidpunkt, september 1992, som avskiljare av "före" respektive "efter beslut", dvs här den slutliga överenskommelsen. Detta kommer således att ligga till grund för att besvara *när i tiden* aktörer får utrymme i dagspressen. Möjligheten att påverka finns dock fortfarande, även efter beslut, ända fram till dess beslutet i realiteten är genomförd. Påverkansmöjligheten kan dock vara mindre än den var under tiden innan beslutet fattades.

Det andra delysftet är ett försök att förklara den bild media förmedlar kring Dennisöverenskommelsen. Faktorer som nämnts i samband med tidigare forskning får ligga till grund för en diskussion kring varför mediaexponeringen av Dennisöverenskommelsen sett ut som den har gjort. Även om arbetet med denna studie måste begränsas till att i huvudsak

³ Se Nord, Lars, *Spelet om opinionen Möten mellan makthavare, medier och medborgare*, 1997 och Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom, *Mellan makt och marknad - en studie av nyhetsjournalistiken* (Maktutredningen), 1990.

beskriva mediaexponeringen och inte helt och fullt, vetenskapligt belägga förklaringen till denna bild, kan ett sådant resonemang ändå vara intressant. De tänkbara förklaringsfaktorerna presenteras som ett antal hypoteser som tillsammans kan ge oss en bättre förståelse av och insikt i resultatet av den empiriska delen.

1.3 Avgränsning och metod

Valet av just Dennisöverenskommelsen har gjorts av främst tre skäl. För det första är Dennisöverenskommelsen ett resultat av en trafikpolitisk beslutsprocess, vilken har vissa säregenheter som är principiellt intressanta. Inom t.ex. jordbruks- och arbetarskyddspolitikerna har det genom olika studier kunnat påvisas att aktörerna inom dessa områden består av relativt homogena intressegrupper (i synnerhet inom jordbruksområdet) och mer eller mindre självklara motparter till politikerna. Inom trafikpolitikområdet däremot existerar många intressekonstellationer. Dessa är dessutom r olika till sin karaktär, de främjar eller motarbetar t.ex. olika trafikslag, mer eller mindre trafik överhuvudtaget etc.. Här kan det dessutom röra sig om regionala intressen som styr.⁴

För det andra tycks det vara så att olika samhälls- eller politikerområden blir exponerade på olika sätt i media.⁵ En bild av Dennisöverenskommelsens mediaexponering kan förhoppningsvis bidra till ytterligare kunskaper om hur det trafikpolitiska området skildras i media.

För det tredje har Dennisöverenskommelsen i sig varit mycket omdebatterad under hela 1990-talet och frågan har också tilldragit sig ett mycket stort intresse, sett från många olika perspektiv. Att se hur detta stora projekt har framställts i media och hur det har debatterats är därför högst intressant.

Dennisöverenskommelsen kunde slutas i september 1992. Då hade förhandlingarna pågått sedan 1990. En kontrollstation beslutades att genomföras 1996. Det är inom ramen för denna period, 1990-1996, som jag har valt att studera. Eftersom det är påverkansmöjligheterna som fokuseras i denna uppsats, är inte bara perioden före den slutliga överenskommelsen intressant. Perioden mellan 1992-1996 är minst lika intressant då en beslutsprocess egentligen aldrig slutar efter ett beslut, utan först vid dess genomförande. Kontrollstationen 1996 har gjort det teoretiskt möjligt att "skjuta upp" beslut till dess och blir därmed också väsentlig att studera.

En avgränsning inom själva överenskommelsen, dvs att enbart studera någon av de olika trafiksatsningarna, har inte gjorts. Det empiriska materialet uppvisar nämligen inte något delprojekt som i någon större utsträckning har synts mer än något annat. Tyngdpunkten i materialet ligger snarare på Dennispaketet i stort och överenskommelsen som sådan.

Vad gäller avgränsningen av media har denna gjorts till att gälla enbart artiklar från Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD),

⁴ Hermansson, Jörgen m.fl., *Politiska institutioner och strategiskt agerande (PISA) - Projektansökan till Riksbankens jubileumsfond*, 1995, s. 15.

⁵ Se t.ex. Ds 1992:124 och Nord, 1997.

Stockholmsupplagorna, under åren 1990-1996. DN och SvD har valts därför att de är de två största morgontidningarna i svensk dagspress och därför också måste vara två mycket viktiga kanaler för aktörer och deras möjligheter att kunna yttra sig i olika frågor.

Artiklarna har tagits fram med hjälp av databasen *Artikelsök* och det rör sig om sammanlagt 141 stycken. Artiklarna är både debattartiklar, nyhetsartiklar och ledare. Det som möjligen är en brist med att använda sig av en databas som Artikelsök är att små notiser och andra icke-signerade artiklar inte finns med här. Med stor sannolikhet skulle det annars ha betytt att antalet artiklar hade varit många fler. Jag har också kunnat notera att, under arbetet med att väl ta fram artiklarna från de oändliga antal mikrofilmsmeter som jag rullade igenom i KBs tidningsarkiv, ett antal artiklar inte funnits med i databasen - somliga artiklar som också varit relativt omfattande. Dessa har dock till största del rört sig om nyhetsartiklar och inte debattartiklar. Naturligtvis måste därför de artiklar jag har bearbetat, ses som ett urval av den mediaexponering som gjordes mellan 1990-1996. Att läsa igenom sex årgångar med DN och SvD i jakten på artiklar kring Dennisöverenskommelsen, är naturligtvis möjligt att göra. Ett sådant arbete är emellertid inte rimligt inom ramen för denna uppsats. Ett längre tidsperspektiv har för mig varit av större vikt än att gå igenom t.ex. endast en årgång av tidningar.

Utifrån valet av dagspress följer att jag också har valt bort den mediabevakning som förekommit i etermedia, dvs radio och TV. Att få uppmärksamhet i dagspressen är svårt, att få uppmärksamhet i etermedia kan dock vara ännu svårare, ribban ligger högre, utrymmet är mer begränsat. Kanske hade det varit en anledning i sig till att också inbegripa detta i uppsatsen. Nu har emellertid en gräns dragits till att gälla endast dagspressens funktionssätt.

Likaså har jag valt att exkludera all elektronisk media, dvs tidningar på internet och liknande. Då Dennisöverenskommelsen slöts såg inte användningen av internet bland befolkningen ut som den gör idag, även om det inte var så många år sedan. Sakerligen har de olika dagstidningarnas hemsidor tagit upp Dennispaketet de senaste åren, och den elektroniska mediakanalen har nog spelat sin roll. Även om en studie av denna nya form av media i högsta grad är av intresse, har jag emellertid valt att fokusera mig på den "traditionella" pressen, i denna uppsats. Vi får åtminstone en bild av denna del av mediavärlden.

Det finns många sätt att studera media och dess påverkan på offentliga beslutsprocesser. Ett sätt är att intervjua journalister, ett annat är att bevaka hur de arbetar (i deltagande studier). Den metod jag har valt här handlar om att skapa en bild av och analysera *texterna* i pressen. Detta gör att det jag analyserar är det som fått plats i tidningen - och sålunda på medias dagordning. Det material som inte fått uppmärksamhet och således har sorterats bort (av olika anledningar) kan jag inte säga någonting om, eftersom jag inte vet hur materialet ser ut. Analysen och kommentarerna gäller sålunda enbart för det som redovisas i tidningen. Vi får en bild av

medias urval och den variation av möjligheter att exponera ett sakområde som media, tillsammans med andra aktörer, väljer (och ibland tvingas välja).

Påverkansmöjligheter genom media kan på detta vis vara svårare att få fram en mer omfattande bild av, till skillnad om vi skulle studera hur olika aktörer har försökt påverka beslutsfattare genom skrivelser, dvs lobbying. I en sådan studie skulle vi kunna använda oss av en myndighets diarium t.ex.. Vi skulle då se alla skrivelser som inkommit, vi skulle få en mycket mer omfattande bild av hur påverkansmönstret hade sett ut.

I fallet Dennisöverenskommelsen har det självklart inte enbart varit fråga om opinionsbildning genom media som påverkansförsök. Alla försök till att påverka som ligger utanför det jag här benämner opinionbildning har tillsammans bildat en väv av händelser, debatter, diskussioner och ageranden. Olika delar har med stor sannolikhet påverkat varandra. Att jag har valt att exkludera andra påverkanssätt, betyder emellertid inte att en medvetenhet om deras existens saknas. Men eftersom jag inte har för avsikt att se om den opinionsbildning som förekommit i DN och SvD också ha fått makthavare och beslutsfattare att faktiskt ändra åsikt - och i så fall hur mycket som opinionsbildningen genom media har betytt jämfört med andra påverkanssätt - kan det rimligen inte ligga någon svaghet i att jag avstår att kommentera andra påverkanssätt.

Såväl kvantitativa som kvalitativa metoder kommer att användas i studien. De kvantitativa metoderna rör sig om klassificering av olika faktorer (som tas upp i ovan nämnda frågeställningar) i de artiklar som valts att studeras (se bilaga, klassificeringsschemat). Den kvalitativa delen av analysen gäller innehållet i de artiklar jag studerar, vilka vinklingar, perspektiv och argument som förekommit i mediaexponeringen. Det teoretiska resonemanget varvas med det empiriska underlaget.

1.4 Disposition

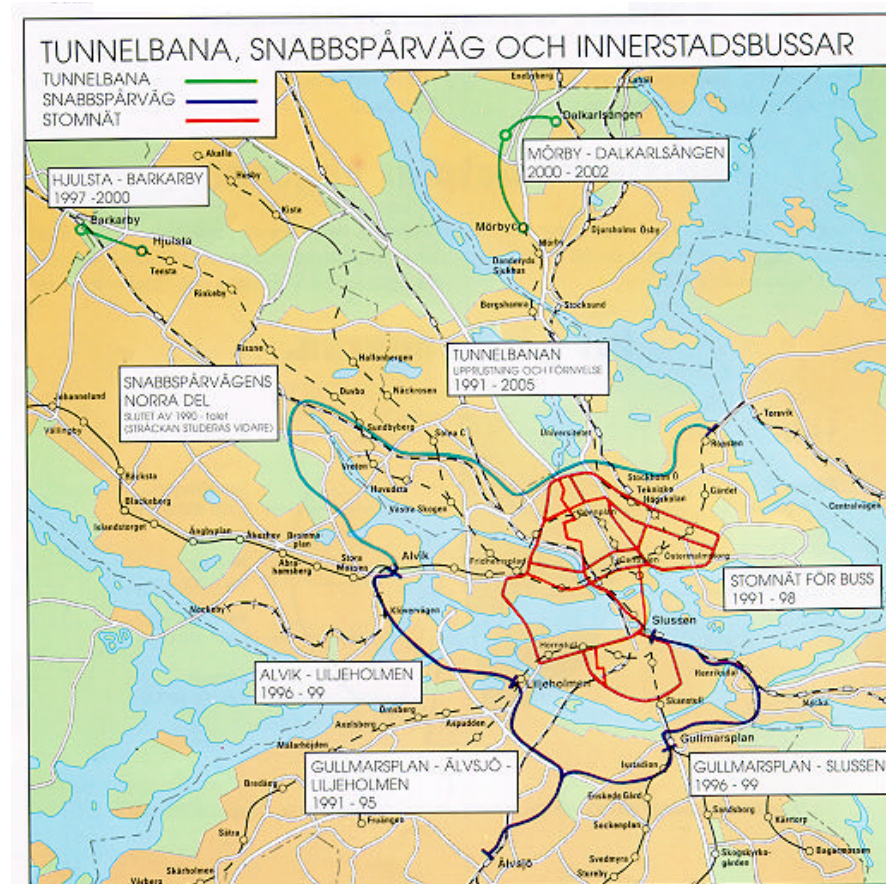
I kapitel två beskrivs Dennisöverenskommelsen i sin korthet. Kapitel tre innehåller såväl teori som uppsatsens empiriska bidrag. Tanken är att resultatet från studien av mediabevakningen i DN och SvD under 1990-1996 skall knytas samman med teoridiskussionen. Kapitel fyra innehåller slutsatser och kommentarer kring vad som hittills presenterats.

2. Dennisöverenskommelsen och dess innehåll

Dennisöverenskommelsen i Stockholms stad och Stockholms län hör till en av de mest segslitna förhandlingshistorier på senare år. Redan på 1960-talet började diskussioner föras om hur Stockholmsregionens, men även Stockholms stads framtida trafiksituation skulle utformas. Därefter hände emellertid inte mycket. Det skulle dröja ända in på 1980-talet innan dessa frågor skulle hamna på dagordningen igen, eftersom det nu var mer eller mindre akut att faktiskt gripa sig an dem. Trafiken hade stadigt ökat och med den också trängseln, bullret och avgasutsläppen. Storstädernas trafik- och miljöproblem togs upp i Storstadstrafikkommitténs (STORK) slutbetänkande i en SOU-rapport från 1990. Men politikerna på den lokala och regionala nivån hade svårt att komma fram till en gemensam handlingsplan.

Samma år utsåg därför regeringen tre förhandlare som var och en skulle se till att en långsiktig trafikpolitisk plan för Göteborg, Malmö respektive Stockholm skulle komma till stånd. Bengt Dennis, dåvarande chef för Sveriges Riksbank, fick till uppgift att leda förhandlingarna för Stockholms stad och dess region.

Figur C. Kartbild över de olika kollektivtrafiksatsningarna.⁶

⁶ Källa: Dennispaketet - Överenskommelse om trafik- och miljö i Stockholmsregionen (Regionplane- och trafiknämnden, Stockholm, 1991)

Under våren 1990 började arbetet med att försöka få till en uppgörelse om trafikens framtida utformning. Först hösten 1992 (i september) kunde de tre partierna, socialdemokraterna, moderaterna och folkpartiet i Stockholms stad och län komma överens.

Även om den sk Dennisöverenskommelsen formellt var sluten, hade man med flera delprojekt, de som det varit svårast att komma fram till en överenskommelse kring, ordnat skrivelserna så att en kontrollstation skulle upprättas efter fyra år, 1996. Under dessa fyra år skulle det finnas tid för ytterligare studier kring konsekvensanalyser och olika slag av bedömningar. Dessa ”nya” studier skulle sedan kunna vägas samman och det skulle därefter, som det hette i överenskommelsen, ”fattas beslut om byggstart”.

2.1 Regeringen ingriper

Själva förutsättningarna var de att något måste göras åt trafiksituationen i Stockholm, och det ganska omgående. Diskussioner hade pågått sedan 1960-talet och det var nu dags att gå från ord till handling.

Problemet var bara det att politikerna på lokal och regional nivå hade så svårt att komma överens. Tjugo års diskussioner var ett bevis nog. Regeringen beslutade att dödläget skulle lösas genom att utse förhandlare, tre ”regeringens män” (en för vardera Stockholm, Göteborg och Malmö). De skulle kunna hjälpa till med att få bort ”stenen i skon”. Uppdraget var att åstadkomma en överenskommelse mellan de regionala och lokala politikerna, en överenskommelse vars mål var:

1. Förbättrad miljö
2. Förbättrad framkomlighet
3. Ökade förutsättningar för ekonomisk tillväxt

Hur dessa mål skulle nås var inte klart uttalat annat än att man, enligt direktiven, inte skulle kunna förvänta sig några utökade statliga anslag för förhandlingsarbetet. Man skulle istället ”ta fasta på möjligheter till ökad näringslivsmedverkan och avgiftsfinansiering”.⁷

Bengt Dennis (då chef för Sveriges Riksbank) fick uppdraget att få till stånd en överenskommelse i Stockholmsregionen. Flera olika planer på hur man skulle kunna nå en bättre och miljövänligare trafiksituation fanns redan. Dennis kansli ställde samman ett förslag, vilket var utgångspunkten i diskussioner med organisationer, Stockholms Handelskammare och samtliga partier, de sistnämnda var och en med en särskild inbjudan till Dennis.

Med hjälp av diskussionerna kunde snart ett mönster skönjas och Dennis skissade på ett förslag till hur en uppgörelse skulle kunna se ut. Förslaget gav han sedan till samtliga partier som fick sommaren på sig att läsa, fundera och bestämma sig - för eller emot.

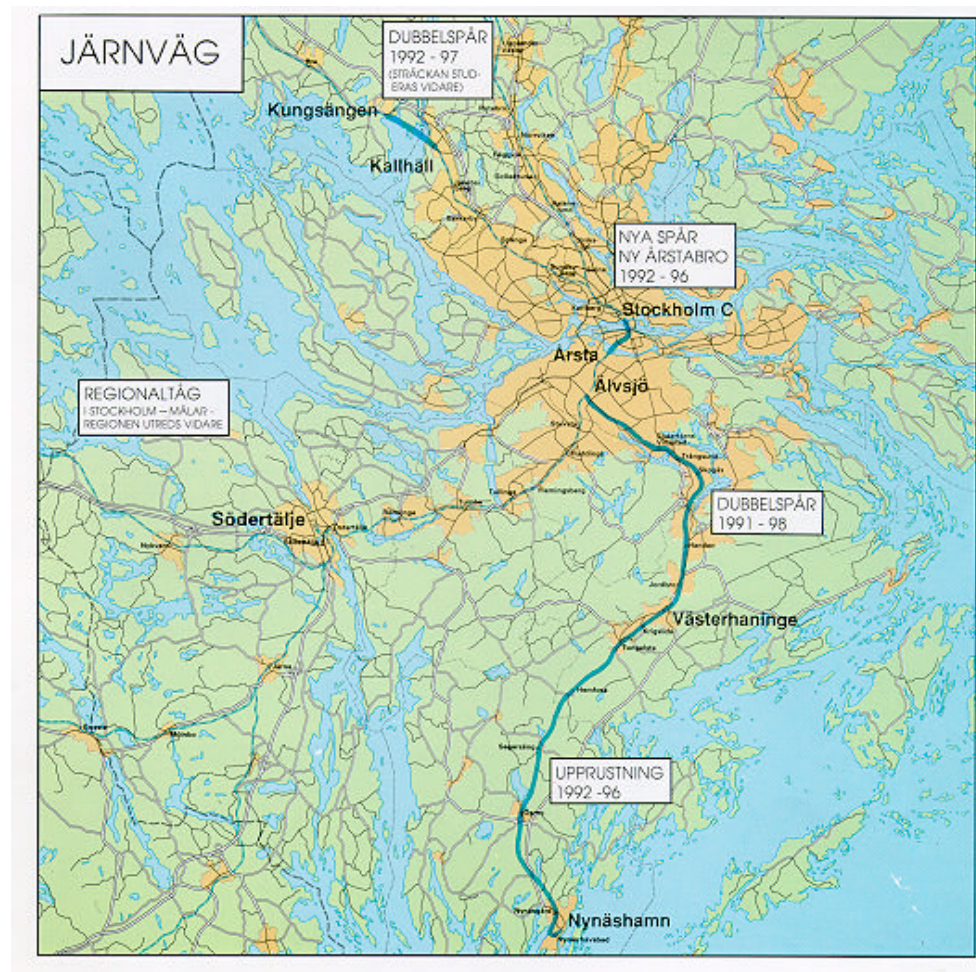
Dennis förordade ett förslag byggd på långsiktighet och som skulle kunna beslutas av en bred politisk majoritet. Han ville inte heller att partierna

⁷ Malmsten, Bo, *Dennisöverenskommelsen - processen, aktörerna, innehållet* (KFB-rapport 1993:18), 1993, s. 14

skulle plocka ”russinen ur kakan”. Det var helheten eller ingenting. Paketet skulle vidare innehålla vägar, kollektivtrafik och bilavgifter.⁸

I augusti fick Dennis höra partiernas syn på förslaget och han kunde då konstatera att det var tre partier; Socialdemokraterna, Moderaterna och Folkpartiet liberalerna, som ansåg sig villiga att diskutera vidare utifrån det förslag som Dennis lämnat på försommaren. Resterande partier, Centern, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Stockholmspartiet fick lämna scenen och de fortsatta förhandlingarna.

Figur D. Kartbild över järnvägssatsningarna.⁹

2.2 Aktörerna i och utanför förhandlingsgruppen

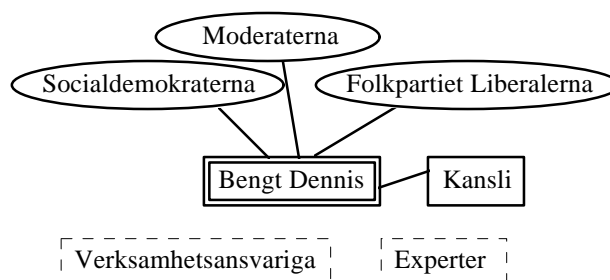
I slutet av augusti började en förhandlingsorganisation ta form. Varje parti utsåg ett par förhandlare som bildade den stora förhandlingsgruppen, den lilla bestod av endast en företrädare från varje parti. Förutom dessa grupper bildades ett kansli kring Bengt Dennis, en grupp med verksamhetsansvariga

⁸ Vad gäller de kollektiva trafiksatsningarna tas de inte upp närmare här än enbart i kortformat, eftersom någon större oenighet bland de förhandlade partierna inte förekom (vilket ju i sig kan vara intressant att konstatera).

⁹ Källa; Regionplane- och trafiknämnden, Stockholm, 1991.

(Vägverket, Banverket, Stockholms stad, SL, Trafikhuvudmännen i Mälardalen, Österledskonsortiet, SJ, Näringslivet m fl) samt en grupp bestående av experter (Länsstyrelsen, Regionplane- och trafikkontoret (RTK), Stockholms Gatukontor, Transek, Banverket m fl). I dessa grupper fanns aktörer som alla kunde tänkas ha intresse av att de planerade satsningarna och byggandet skulle bli av. De hade således en relativt god kontakt med "kärnan" - Dennisförhandlingarna - och bidrog också med beslutsunderlag på olika sätt.

Figur E. Förhandlingsorganisationen för Dennisöverenskommelsen hösten 1990.

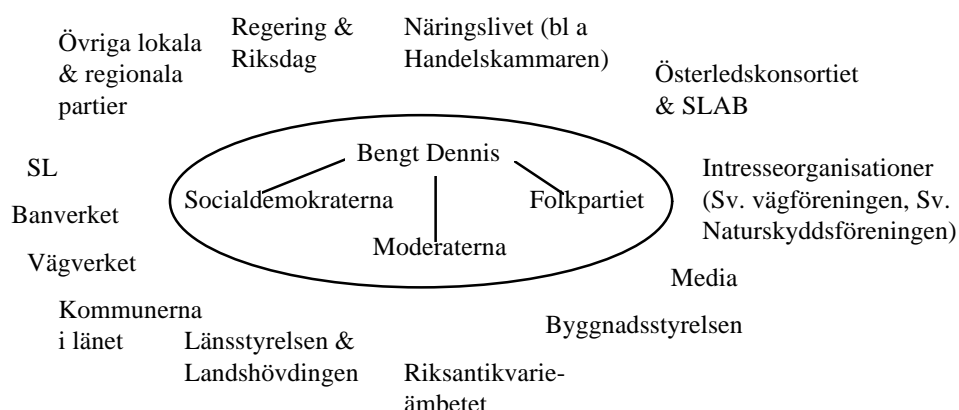

Värt att notera är den totala avsaknaden av kvinnor i förhandlingsgruppen. Inom de båda grupperna med verksamhetsansvariga respektive experter, fanns ytterst få kvinnor.

Förutom de nämnda expert- och verksamhetsansvariga grupperna fanns även andra aktörer som försökte påverka förhandlingarna från "utsidan": de resterande partierna som blivit uteslutna från förhandlingarna¹⁰, kommunerna i länet (somliga mer berörda än andra), Länsstyrelsen och Landshövdingen, Regeringen, Riksdagen, Handelskammaren, Riksantikvarieämbetet, Byggnadsstyrelsen, Landstinget, olika opinionsbildande grupper som Svenska naturskyddsföreningen och Svenska vägföreningen för att nämna några. Naturligtvis var också en av aktörerna massmedia. Banverket, Vägverket Österledskonsortiet, SLAB (Stockholmsleder AB) och SL hade också intresse av att påverka förhandlingarna i "rätt riktning". De hade dock representanter i de nämnda grupperna och därmed möjlighet att lättare komma till tals.

¹⁰ Efter valet 1991 kom även dåvarande KDS in i Stockholms stadshus. Eftersom KDS gick på de tre förhandlingspartiernas linje ansågs det inom partiet att även de kunde få ingå i förhandlingsgruppen. Bengt Dennis ville emellertid inte ha några nya aktörer in i förhandlingarna så KDS hölls utanför men gav dock sitt stöd till (s), (m) och (fp).

Figur F. Aktörer runt den "inre kärnan" av förhandlingsorganisationen.

2.3 Förhandlingarna

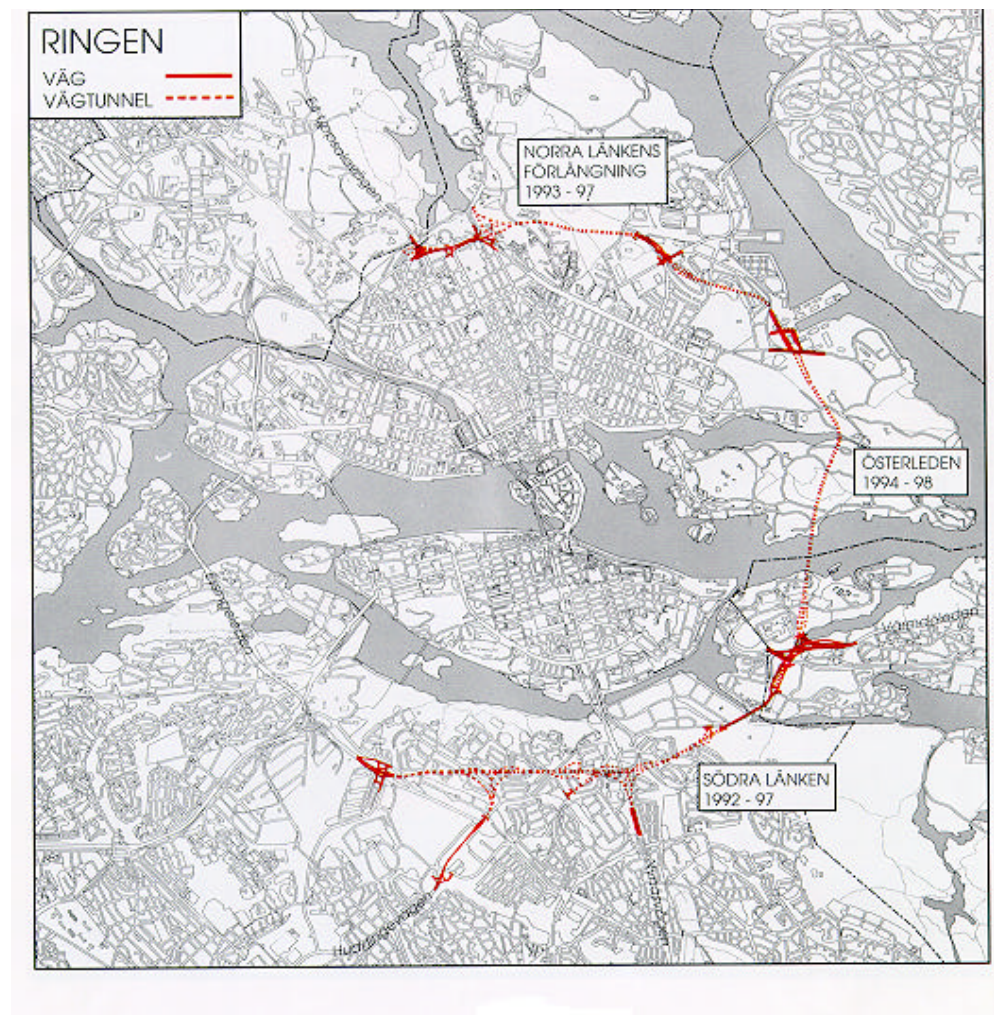
De tre partierna var eniga i många frågor, men alla tre hade också någon fråga eller del som de hade svårt att acceptera. För socialdemokraterna gällde det den planerade Österleden, vilken både moderaterna och Folkpartiet sade ja till, medan de (socialdemokraterna) däremot var positiva till Västerleden, som Folkpartiet inte kunde acceptera. Moderaterna sade ja till både Västerleden och Österleden, men kunde, till skillnad från de två övriga partierna, inte acceptera bilavgifter.

Tabell A. Förhandlingsläget 1990.

	Västerleden	Österleden	Bilavgifter
Folkpartiet Liberalerna	Nej	Ja	Ja
Socialdemokraterna	Ja	Nej	Ja
Moderaterna	Ja	Ja	Nej

Till detta hörde den omdiskuterade frågan om den statliga finansieringen. Visserligen lovade regeringen, i november 1990, att staten skulle skjuta till extra pengar till trafikinvesteringarna för Stockholms stad och län, men partierna tyckte fortfarande att för mycket av det finansiella ansvaret låg på regional och lokal nivå. Det fanns alltså en spricka inom det socialdemokratiska partiet, det var de lokala och regionala krafterna mot de nationella. Men även inom övriga partier förekom splittringar, främst då mellan företrädare från staden respektive länet.

Figur A. Kartbild över den sk "Ring" (Norra- och Södra länken, Österleden).¹¹

Finansieringen till de olika delarna var således en nöt att knäcka. Bengt Dennis kopplade senare samman finansieringen av Ringen och den Yttre tvärleden så till vida att Vägverket skulle påta sig att bygga dessa och att de skulle finansieras i *ett* projekt genom bilavgifter.

Vid den tidpunkten (november 1990) återstod inte bara de skilda åsikterna om Västerleden och Österleden, utan även de om bilavgifterna och den resterande finansieringen.

Ett riksdagsval närmade sig under året 1991 och detta märktes tydligt och klart i förhandlingarna. Inget parti var villig att göra politik av tvistefrågorna - de ville inte ha upp frågorna på valkampanjens dagordning. Man kom överens om att ta "time out". Emellertid gick Moderaterna ändå ut med löften om att inte införa biltullar, något som inte var särskilt populärt hos Socialdemokraterna och Folkpartiet. Moderaternas drag kan förklaras med att det nybildade Bilistpartiet (som var mot bilavgifter) mycket troligt skulle kunna locka till sig väljarröster och det framförallt från Moderaterna.

¹¹ Källa, Regionplane- och trafiknämnden, Stockholm, 1991

Efter valet fortsatte förhandlingarna, men med viss omkonstituering eftersom valresultatet hade lett till borgerlig majoritet i såväl riksdag, landsting och Stockholms stadshus, samt i det stora flertalet av kommunerna i Stockholms län. Det var dock fortfarande endast (s), (m) och (fp) som utgjorde den verkliga förhandlingsgruppen.

Förhandlingarna skedde i denna grupp. En särskild beredningsgrupp hade bildats och den bestod av företrädare från Stockholms stad, Länsstyrelsen, Vägverket, Banverket, SL m fl.

Under våren följande år, 1992, ändrade Moderaterna, efter många och långa diskussioner såväl i staden som på länsnivå, sin ståndpunkt beträffande bilavgifter. Ett nej i valrörelsen hade blivit ett ja ett halvår senare. Förhandlingarna kunde således ta ett steg framåt. Den svåraste nöten tycktes dock fortfarande vara omöjlig att knäcka - frågan om Västerleden.

Både Socialdemokraterna och Moderaterna var mycket bestämda: utan Västerleden ingen överenskommelse. Hade de backat om Österleden (s) och bilavgifter (m) så borde väl rimligen Folkpartiet kunna backa när det gällde Västerleden!

Folkpartiet var splittrat i frågan. Hårdast motstånd kom från folkpartisterna i Stadshuset och Ekerö kommun, medan partikamraterna på länsnivå såg ganska positivt på planerna. Folkpartiet utsattes för tryck både från näringslivet och från Vägverket bl a, men kunde till slut acceptera ett förslag på Västerleden där sträckan över Ekerö kommun gick i tunnel. Miljömotiven kunde inte längre användas med samma styrka.

Ett slutdatum för förhandlingarna var satt till den 31 augusti men det kunde inte hållas p.g.a. Folkpartiets motstånd mot Västerleden. Handelskammaren skickade då ett brev ställt till förhandlingsgruppen där man uttryckte sin oro för att överenskommelsen inte blivit av som planerat. Man menade vidare att en överenskommelse behövdes nu, och det i dess helhet, samt att detta skulle kunna bli en positiv signal, ”en vitamininjektion som verkligen behövs i en mycket besvärlig tid för länets näringsliv.”¹² Hur mycket detta brev betydde för förhandlingsgruppen och dess resultat är svårt att säga, men inom loppet av en månad, den 29 september 1992, kunde en överenskommelse till slut tecknas.

2.3.1 Förbehåll och ”flexibla skrivningar”

Överenskommelsen var dock inte utan förbehåll. I skrivelserna ordnade man frågan om Västerleden så att man vid en kontrollstation 1996 skulle väga samman beräkningar, bedömningar och miljökonsekvenser som skulle göras till dess, för att därefter fatta beslut om byggstart.

Vad gäller bilavgifterna hade de tre partierna till en början delade meningar både om hur dessa skulle tas ut (infartstullar eller innerstadsavgifter) och vad dessa pengar som drogs in skulle kunna användas till. Socialdemokraterna tillsammans med Folkpartiet ansåg att en del av pengarna kunde användas att finansiera kollektivtrafiken, medan

¹² Malmsten, 1993, s. 24

Överenskommelsens slutliga resultat gick på Moderaternas linje när det gällde vad pengarna skulle användas till. Utformningen för bilavgifterna, hur de skulle tas ut, slutade med avgifter till innerstaden och vägavgifter för att åka på Västerleden.

¹³ Källa, Regionplane- och trafiknämnden, Stockholm, 1991

17

2.3.2 Dokument kring Dennis förslag

Flera utredningar kring miljökonsekvenser och såväl finansiella som samhällsekonomiska kalkyler har gjorts under åren och det av olika aktörer. Regionplane- och trafikkontoret i Stockholms län, Länsstyrelsen, Storstadstrafikkommittén och ett par olika konsultföretag, bl a Temaplan och Transek AB har behandlat de planerade trafikinvesteringarna. Oftast har helhetsalternativet jämförts med helhetsalternativet exklusive något delprojekt. I Länsstyrelsens utredning består referensalternativet t.ex. av Dennispaketet utan Västerleden, Österleden och delar av den sk yttre tvärleden.¹⁵ Regionplane- och trafikkontoret har även de referensalternativ som exkluderat Österleden och Västerleden.¹⁶

Under 1994 utkom ”Dennisöverenskommelsens effekter - Samhällsnytta”, som hade utarbetats av tre konsultbolag (Temaplan AB, Transek AB och Inregia AB). Bakom utredningen låg en beställning från Banverket, Stockholms läns landsting, Stockholms stad och Vägverket. Något referensalternativ förekommer överhuvudtaget inte utan utredningen tar istället sin utgångspunkt i överenskommelsen och dess innehåll samt i de tre övergripande målen; förbättrad miljö, förbättrad framkomlighet och ökade förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

Utöver dessa utredningar tillkommer Vägverkets och Banverkets egna kalkyler på de vägavsnitt och rälsdragningar som förekommer i paketet.

Kritiken mot dessa utredningar, och kritik för frånvaro av andra t.ex. för tänkbara alternativ till överenskommelsen, har varit omfattande, vilket också kommer att framgå i kapitel fyra. Många ”experter” har uttalat sig om brister i kalkylerna som t.ex. dubbelberäkningar av olika positiva effekter.

2.4 Tiden efter överenskommelsen

Det är i huvudsak delarna av överenskommelsen som handlar om kollektivtrafiken som man har kommit längst med. Tunnelbanesystemet håller på att rustas upp och under 1998 börjar SL köra de första nya tunnelbanevagnarna i trafik. Snabbspårvägen mellan Liljeholmen och Alvik har börjat byggas.

Vad gäller vägavsnitten har mycket av den planerade Norra länken blivit färdig. Västerleden och Österleden har inte påbörjats och det är osäkert när eller om det överhuvudtaget kommer att bli av. Somliga ser fortfarande Västerleden som en i framtiden viktig väginvestering. Från den politiska dagordningen har den dock fallit bort.

Kontrollstationen 1996 passerades och under vårvintern 1997 sprack till sist Dennisöverenskommelsen. Med kommunikationsministerns agerande ledde detta till en ny, delvis både bantad och med nya delprojekt, trafiköverenskommelse - fortfarande med de tre partierna Folkpartiet, Moderaterna och Socialdemokraterna. Överenskommelsens resultat fick

¹⁵ Se *Samhällsekonomiska aspekter på Dennispaketet*, Länsstyrelsen, 1990.

¹⁶ Se *Konsekvenser av Dennispaketet för trafik och regionalekonomi*, Regionplane- och trafikkontoret, 1991.

namnet Inespaketet (efter kommunikationsminister Ines Uusman) och innehåller i stora drag Södra länken (huvudsakligen som tunnel mellan Hammarbybacken och västra Årsta), Norra länken, en rivning av Centralbron (istället byggs en biltunnel) samt ett tredje järnvägsspår.

Tabell 2. Faktaruta - projekt beslutade inom ramen för Dennisöverenskommelsen.

Kollektivtrafiksatsningarna

- Nya spår Stockholm C - Årsta (Getingmidjan; tredje spåret)
- Dubbelspår Kallhäll - Kungsängen
- Dubbelspår Alvsjö - Västerhaninge samt banförbättring Västerhaninge - Nynäshamn
- T-bana: Upprustning och förnyelse
- T-bana: Hjulsta - Barkarby
- T-bana: Mörby - Dalkarlsängen (Alt. upprustning av Roslagsbanan)
- Snabbspårväg: Gullmarsplan - Alvsjö - Liljeholmen - Alvik
- Snabbspårväg: Slussen - Gullmarsplan
- Snabbspårväg: Alvik - Bromma och vidare
- Stomnät i innerstaden
- Miljövänliga fordon
- Ej. spec. kollektivtrafikobjekt

Vägtrafiken

- Ringen:
 - * Södra länken, stora delar i tunnel
 - * Österleden, stora delar i tunnel
 - * Norra länken, stora delar i tunnel
- Yttre tvärleden:
 - * Fors - Jordbro
 - * Södertörnsleden
 - * Västerleden
 - * Bergslagsplan - Hjulsta
 - * Hjulsta - Häggvik
 - * Norrortsleden
 - * Söderhall - Rösa

Övrigt

- Infartsparkeringar
- Bilavgifter
- Miljöförbättrande åtgärder i city (gång- och cykelstråk)

3. Hur media exponerar, vinklar och medierar - fallet Dennisöverenskommelsen

I fallet Dennisöverenskommelsen fanns det många aktörer som hade åsikter om frågan och som också ville förmedla åsikterna vidare till makthavare i påverkande syfte. Alla aktörer hade de facto inte tillträde till den formella beslutsprocessen, utan måste försöka påverka beslutsfattarna utanför de slutna sammanträdesrummen.

Beslutsprocessen kring Dennisöverenskommelsen rörde sig om politik. Politik brukar liknas med en kamp om inflytande. Kampen om inflytande över olika beslut påverkas av den uppmärksamhet aktörerna får för de åsikter, problem och lösningar de för fram. Uppmärksamhet är i dagens informationssamhälle en knapp resurs och därför leder kampen om inflytande också till en kamp om uppmärksamhet. Vi måste hela tiden välja vad för information vi vill ta del av. Samtidigt väljer vi också vad för information som vi inte vill ta del av. Den som har makten att besluta vad som skall få uppmärksamhet har därmed också makten att besluta om vad som skall negligeras.

Att aktörer väljer att försöka påverka makthavare genom media överhuvudtaget torde rimligen vara det effektiva i att nå ut med sitt budskap till en mängd personer samtidigt till en förhållandevis låg kostnad. Genomslagskraften kan också bli stor. Har en organisation "lyckats" med att bli omnämnd i media har man också offentligt legitimerat sin ståndpunkt. Hernes och Eide menar att det sistnämnda kanske är en av medias viktigaste mekanismer för det de kallar dess institutionella makt.¹⁷

Allt fler företag, organisationer och myndigheter ser därför media som ett redskap för att ge uttryck för just sina åsikter i en aktuell fråga, till att sprida en positiv bild av företaget, organisationen, myndigheten etc. "En organisation som uppfattas ha den allmänna opinionen på sin sida har en viktig maktresurs" hävdar den svenska Maktutredningen.¹⁸

Media beskriver också verkligheten för oss, om än på olika sätt. Och att kunna få vara den som beskriver verkligheten är ett viktigt drag för ett ökat inflytande. Maktutredningen beskriver opinionsbildning som en "tävlan mellan konkurrerande verklighetsbeskrivningar" där kampen om definitionsmakten (aktörer och problem) skärps.¹⁹ Kampen gäller vilka aktörer som skall få tillträde till det offentliga samtalet samt att fastställa vad som är problemet.

Precis som jag slog fast i det inledande kapitlet kan därför media ses som både en aktiv och passiv aktör. Som en passiv aktör fungerar media som en arena för andra aktörer att agera på och som utnyttjar media som ett redskap till att påverka beslutsfattare. Som aktiv spelar media en roll som

¹⁷ Eide, Martin & Hernes, Gudmund, *Dod og pine! Om massmedia og helsepolitikk*, 1987, s. 60

¹⁸ Petersson, 1991, s.39.

¹⁹ Ibid, s. 62

opinionsbildare i sig, eller använder sig av aktörerna och dess omvärld för att skapa olika nyheter. Man brukar tala om medias makt och om makten över media.²⁰ Det som står i fokus för denna uppsats är dock inte den omfattande teoridiskussionen kring detta. Här är istället medias sätt att vinkla och framställa nyheter, debatter och annat artikelmaterial, som är huvudpoängen. Jag konstaterar i inledningskapitlet att mediaexponeringen kan variera och det är också det som jag skall visa på här. Vi skall titta närmare på hur media inom fallet Dennisöverenskommelsen varierat exponeringen, dvs vilka aktörer som fått tillgång till det allmännas öra, vad som diskuterats och på vilket sätt media låtit detta ske. För att komma till det stadium där man som aktör de facto får göra sig hörd och exponera sin åsikt inför offentligheten och allmänheten, krävs att inlägget har fått tillräckligt med uppmärksamhet - i det här fallet att media uppmärksammar åsikten.

3.1 Vilka aktörer får tillgång till media?

En viktig egenskap för att ha möjlighet till det offentliga samtalet samt att kunna fastställa problemet, är att ha förmågan att beskriva hot, utvecklingsperspektiv, lösningar och handlingsmöjligheter. Det gäller att ha förmågan både till att formulera problemet *och* lösningen. Vad som *uppfattas* som problem kan dock vara högst subjektivt och behöver inte alls överensstämma med vad som faktiskt *är* ett problem. En koppling mellan ett problem och en lösning är inte självklar och därför kan mycket väl lösningen komma före själva problemet. Opinionsbildning kan således vara lika mycket "lösningar i jakt på problem" som det omvända.²¹

3.1.1 Problemformuleringsprivilegiet och dagordningsfunktionen

Att kunna ha makten att formulera problemet, att ha *problemsformuleringsprivilegiet*, kan för en organisation eller en aktör, vara ett viktigt medel att beskriva omvärlden så det passar organisationens intressen och målsättningar. Med detta följer samtidigt att varje organisation uppfattar och kritiserar verkligheten ur sin speciella synvinkel. Även inom ett projekt är det vanligt att varje inblandad aktör tenderar att tolka projektets syfte och innehåll så att det i första hand blir mest fördelaktigt för honom/henne.²²

I forskningssammanhang talar man om att massmedia har detta problemformuleringsprivilegium, eller *dagordningsfunktionen* i samhället. Hypotesen kring detta går ut på att "de frågor som massmedierna väljer att uppmärksamma, i stor utsträckning bestämmer den politiska dagordningen i ett samhälle - de frågor som medborgarna uppmärksammar och tycker är

²⁰ Se bland andra Asp, 1987, Berg, 1997, Ekecrantz & Olsson, 1990, Eide & Hernes, 1987, Petersson, 1987, 1991.

²¹ Petersson, 1991, s. 62

²² Sahlin-Andersson, Kerstin, *Oklarhetens strategi - organisering av projektsamarbete*, 1989, s.23

viktiga”.²³ Hypotesen backas dock inte upp av alla mediaforskare (se Ekecrantz och Olsson, Eide och Hernes samt Petersson). Snarare är den dominerande uppfattningen att media visserligen står för dagordningsfunktionen, men inte som den enda aktören. Själva nyheterna skulle inte kunna rapporteras om det inte vore för de aktörer som journalisterna skriver om. Må hända kan således media stå för det som ibland brukar kallas ”agenda-setting”(dagordningens utformning), men media skapar tillsammans med andra utomstående aktörer samt yttre och inre faktorer, själva nyheterna, sk ”agenda-building”.²⁴

Således verkar media och dess omvärld, de studerade, dokumenterade och rapporterade objekten, snarare leva i symbios med varandra, än vara varandras ”jägare och offer”. Jag antar med utgångspunkt från detta resonemang att samma situation med största sannolikhet också gäller för Dennisöverenskommelsen, dvs såväl media som andra aktörer har skapat mediaexponeringen kring ämnet.

3.1.2 Aktörerna om Dennisöverenskommelsen

Den bild som framträder genom de studerade artiklarna i Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD) ger vid handen att där finns en mängd aktörer som har haft något att säga om Dennisöverenskommelsen. Aktörerna har dock inte fått samma utrymme i pressen.

I bilaga finns det klassificeringsschema jag har använt mig av i studien. Utifrån den genomgång som gjorts av samtliga artiklar har aktörstyperna utkristalliserat sig i 12 olika grupper enligt nedanstående tabell.

Tabell 3. Aktörstyper - en förklaring.

allmänheten	ingen synlig eller uttalad beröring till någon särskild grupp eller särskilt intresse.
expert/forskare	expert på sakområde (arkitekter, advokater t.ex.) och/eller forskare knuten till forskningsinstitution vid universitet, högskola eller liknande
ideella organisationer	organisationer som drivs ideellt
intresseorganisationer	t.ex. Svenska vägföreningen, Naturskyddsföreningen
journalister	journalister knutna till DN eller SvD
kulturfolk	kulturetablisemanget, författare etc.
näringsliv	företrädare från näringslivet (t.ex. Handelskammaren)
politiker (k)	politiker i kombination, dvs politiker från nationell, regional och/eller lokal nivå skriver tillsammans.
politiker (l)	politiker på lokal, dvs kommunal nivå, såväl representanter från Stockholms stad som från andra kommuner i Storstockholm
politiker (r)	politiker på regional nivå, dvs landstingspolitiker
statlig myndighet	i egenskap av generaldirektör eller liknande ger sig artikelförfattaren ut i debatten
övriga	ickeklassificerbara i ovanstående kategorier

²³ Asp, Kent, *Massmediernas makt över publiken* (rapport nr 12 Maktutredningen), 1987, s. 13

²⁴ Nord, 1997, s.132

Gruppen ”övriga” tål att kommenteras. Den rör sig om enskilda individer som når debattsidorna, till synes, i kraft av sitt forna ämbete (t.ex. fd generaldirektör, fd jägmästare). Dessa individer har därför inte bedömts som givna i någon av de andra grupperna.

Gruppen ”journalister” står för 38% av det undersökta antalet och är den aktörsgrupp med flest nedslag. Detta är i sig inte märkligt, eftersom det ju trots allt är tidningar som undersökts i detta fall. Samtidigt finns ett stort intresse kring delaktigheten av de andra grupperna. Journalisterna är således en stor grupp, men för den skull inte den mest intressanta.

Bortser vi därför från gruppen journalister, ser vi i nedanstående tabell, att den grupp som har fått störst tillgång till media, består av experter och/eller forskare. Inte alls lång efter i antal, kommer gruppen ”kulturfolk”. Inte överraskande får också politiker på lokal nivå, dvs kommunalpolitiker relativt god tillgång till den offentliga debatten.

Tabell 4. Aktörer som förekommer i DN och SvD. (%) (n = 141)

Antal av Tidning	Tidning		
	DN	SvD	Totalt
<i>allmänheten</i>	2%	0%	1%
<i>expert/forskare</i>	13%	16%	14%
<i>ideell org.</i>	1%	0%	1%
<i>intresseorg.</i>	4%	3%	4%
<i>journalist</i>	41%	34%	38%
<i>kulturfolk</i>	8%	21%	13%
<i>näringsliv</i>	1%	2%	1%
<i>politiker (k)</i>	2%	7%	4%
<i>politiker (l)</i>	12%	12%	12%
<i>politiker (r)</i>	2%	0%	1%
<i>statlig myndighet</i>	1%	2%	1%
<i>övrig</i>	11%	3%	8%
<i>Totalt</i>	100%	100%	100%

Experterna och forskarna har ofta bidragit med såväl en problemformulering som med en lösning av problemet. Det har också funnits många artiklar som tar upp *alternativa* lösningar till Dennispaketets olika delar. Forskare, företrädare från olika intresseorganisationer och andra aktörer har utformat egna rapporter och förslag som sedan har givits utrymme i media, både som debattartiklar och som nyhetsartiklar.

Många aktörer har också valt att problematisera Dennisöverenskommelsen i sig och dess innehåll. Få är de aktörer som *inte* har problematiserat ämnet eller bara givit uttryck för att det (Dennispaketet) är bra som det är (och då avses här inte de aktörer som fått uppmärksamhet p.g.a. att de försvarar överenskommelsen och dess innehåll). Med denna aktörsbild kommer vi raskt in hur aktörens åsikter har kommit i uttryck, dvs i vilken form av artikel kan åsikter framföras?

3.2 Hur kan aktörers åsikter komma till uttryck?

Som jag tidigare nämnt kan aktörer få tillgång till allmänhetens öra antingen genom att i debattartiklar framföra sina åsikter, eller att media i nyhetsartiklar eller liknande, presenterar dessa. Men inte alla införda nyheter tycks vara värda lika mycket.

Placeringen av en nyhet i tidningen kan vara ett bevis på hur redaktionsledningen och deskmedarbetare bedömer nyhetens värde. En nyhet på första sidan har t.ex. blivit högre prioriterad än vad en nyhet har blivit som återfinns flera sidor längre fram i tidningen.

Debattartiklar, liksom nyheter, måste också prioriteras och de konkurrerar om debattsidornas begränsade utrymme. Redaktionen på Dagens Nyheter kan t.ex. välja att placera en debattartikel på den lokala debattsidan (Stockholmsdebatt), istället för på den rikstäckande DN debatt.

Jag har i min studie därför valt att skilja de olika debattartiklarna åt. Av tabellen nedan framgår hur debattartiklarna klassificerats. Likaså har jag valt att särskilja de artiklar som skrivits som ledarartiklar från resterande artiklar skrivna av journalister. De senare har genomgående klassificerats som ”nyheter”.

Tabell 5. Artikeltyper - en förklaring.

debatt	debattartiklar införda antingen på DN Debatt eller på SvD:s Brännpunkt. De största debattsidorna i dagspressen
debatt (k)	debattartiklarna införda på kultursidornas/delens debattsida
debatt (n)	debattartiklar införda i Näringslivsdelen i SvD
debatt (s)	debattartiklar införda på Stockholmsdelens debattsida
ledare	införda på sid två, dvs ledarsidan och kan vara skrivna av andra aktörer än enbart journalister
nyheter	artiklar skrivna av journalister (knutna till DN eller SvD)

De artiklar som förekommit på ledarsidan är få till antalet och förekommer endast i DN. Det har, trots det ringa antalet, inte varit lätt att bedöma om de artiklar som förekommit på ledarsidan varit något som tidningen i sin helhet stått bakom. DN har ju t.ex. en form av debattartikel på sidan två där andra än tidningens eget folk får utrymme. Vid sådana situationer är det svårt att veta om tidningen har ställt sig bakom artikelns innehåll eller inte. Det faktum att ledarredaktionen ändå har valt att placera inlägget på ledarsidan, har jag tolkat detta som att tidningen har agerat och visat på ställningstagande, antingen genom att chefredaktör eller annan vid tidningen uttalat sig i den aktuella frågan, eller att tidningen mycket medvetet har bjudit in andra att debattera.

I fallet Dennisöverenskommelsen visar vår studie att 54 artiklar, eller 38 procent, har skrivits av journalister. Artiklarna hamnar huvudsakligen på de regionala/lokala Stockholmsidorna, såväl i DN som i SvD, med undantag från de artiklar som hittas på ledarsidorna. Dessa förekommer enbart i DN och är relativt få till antalet (4). Det kan konstateras att nyhetsartiklarna dock får en framstående position i Stockholmsdelarna, ofta som första-sidestoff.

Övriga aktörer som fått tillgång till allmänhetens uppmärksamhet gör detta till övervägande delen genom debattartiklar. Endast ett fåtal av aktörerna har fått komma till tals på ledarsidan - och det enbart i DN. Debatten om Dennisöverenskommelsen har ägt rum på samtliga debattsidor i DN och SvD, dvs både på den "högsta" nivån, DN Debatt och Brännpunkt, på kultursidorna och på den mer regionala och lokala nivån - Stockholmsdebatten. SvD har också haft några artiklar införda på den näringspolitiska debattsidan. Vi finner också att det i stort sett är lika många införda artiklar på Stockholmsdebatten som på den "högsta" debattnivån (DN Debatt eller SvD:s Brännpunkt), se tabell 6.

Tidigare studier av de två största morgontidningarnas debattsidor indikerar att DN debatt och Svenska Dagbladets motsvarighet Brännpunkt, tycks ha en särställning i den mediala debatten. De båda debattsidornas redaktörer är tunga och viktiga namn att känna till för informatörer och PR-folk. Om mediakampanjer som drivits in i ett intensivare skede skriver Nord; "Den slutliga bekräftelsen på detta är numera i Sverige att ämnet blir föremål för en artikel på DN Debatt, som blivit ett forum för politiska utspel och statsmaktspläderingar som saknar motstycke i den moderna mediehistorien".²⁵

Antalet debattartiklar är i vår studie 80 stycken eller drygt 57 procent av det totala antalet undersökta artiklar. Det största antalet debattartiklar finner vi på kultursidorna, vilket kanske ter sig något överraskande, med tanke på att Dennisöverenskommelsen ju i alla fall vid en första anblick tycks röra sig om trafikpolitik. Något som kanske inte självklart förknippas med kultur. Låt mig återkomma kring detta då vinklingar och vanligt förekommande argument tas upp.

Men även debatten på kultursidorna har stor betydelse. I en rapport från Maktutredningen sägs att då ett ämne hamnar i vinjetten på någon huvudstadstidnings kultursida "då först blir debatten en egentlig debatt..." "Sin höjdpunkt når debatten vanligen i det stadiet när debatten börjar handla om debatten."²⁶

²⁵ Nord, 1997, s. 46

²⁶ Petersson, 1987, s. 12

Tabell 6. Aktörer fördelade på artikeltyp. (%) (n = 141)

<i>Antal av Artikeltyp</i>	<i>Artikeltyp</i>						
<i>Aktörstyp</i>	<i>debatt</i>	<i>debatt (k)</i>	<i>debatt (n)</i>	<i>debatt (s)</i>	<i>ledare</i>	<i>nyhet</i>	<i>Totalt</i>
<i>allmänheten</i>	1%	0%	0%	1%	0%	0%	1%
<i>expert/forskare</i>	2%	4%	2%	3%	3%	0%	14%
<i>ideell org.</i>	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%
<i>intresseorg.</i>	2%	0%	0%	1%	1%	0%	4%
<i>journalist</i>	0%	0%	0%	1%	3%	35%	38%
<i>kulturfolk</i>	1%	11%	0%	1%	1%	0%	13%
<i>näringsliv</i>	0%	1%	0%	1%	0%	0%	1%
<i>politiker (k)</i>	1%	1%	0%	2%	0%	0%	4%
<i>politiker (l)</i>	5%	1%	0%	5%	1%	0%	12%
<i>politiker (r)</i>	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%
<i>statlig myndighet</i>	1%	0%	0%	1%	0%	0%	1%
<i>övrig</i>	2%	5%	0%	0%	1%	0%	8%
<i>Totalt</i>	16%	23%	2%	16%	9%	35%	100%

Nord har studerat hur välfärden har debatterats på debattsidorna i Dagens Nyheter och Svenska dagbladet. Studien syftar dels till att visa vem det är som fått utrymme, men även vilka vinklingar och åsikter som har fått framträda (vilket jag återkommer till längre fram). Det Nord finner är att debattsidorna inte är en spegling av de partipolitiska motsättningarna utan istället mer av en plattform för politiska argument utanför partiprogrammen.²⁷ Det är alltså inte politikerna som förekommer mest, utan forskare och företrädare från näringslivet.

Eftersom experter och forskare samt ”kulturfolket” är de grupper som har fått tillgång till det offentliga samtalet i störst omfattning, är det kanske inte speciellt förvånande att de även här återfinns bland de mest flitigt införda debattförfattarna. Drygt 43 procent av alla införda debattartiklar är skrivna av dessa grupper. På DN Debatt och Brännpunkt samt även på Stockholmsdebatten finner vi dock att politikerna (framförallt de på lokal nivå) har fått störst utrymme. I den meningen skiljer sig detta fall från vad Nord kunde bekräfta i sin studie kring debatten om välfärden.

I debatten på kultursidorna finner vi att kulturfolksgruppen är störst. Där förekommer få politiker. Intresseorganisationerna har fått in några artiklar på de största debattsidorna. Annars får de tillsammans med många andra grupper dela på utrymmet på Stockholmsdebatten.

Men vad är det får åsikter och vinklingar som artiklar och nyheter har givit uttryck för?

3.3. Vilka vinklingar och perspektiv kan förekomma i texterna?

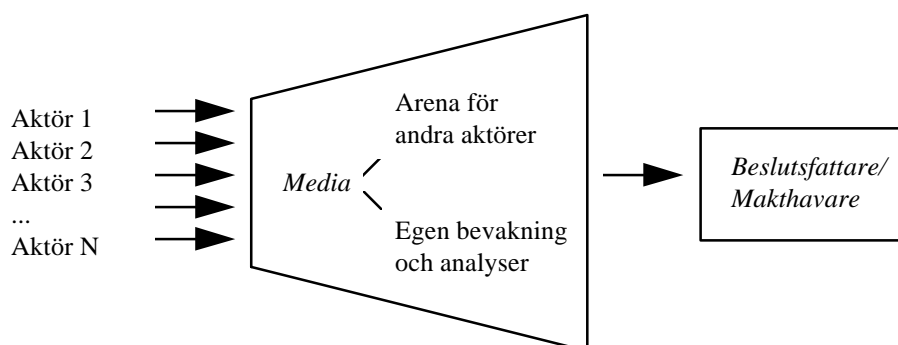
Media spelar en viktig roll när det gäller själva utformningen av artiklar och texters innehåll. De har möjlighet att vinkla en fråga, presentera den utifrån ett perspektiv som de själva väljer. Men också debattartiklar måste passera

²⁷ Nord, 1997, s. 87

journalister och redaktioner. Vilka vinklingar och perspektiv som förekommer i debattartiklarna kring ämnet i fråga, kan därför också i någon mening sägas vara bestämt av media. Det är bl a vid beslutet kring vem det är som skall få tillgång till debatten vi kan säga att media ”medierar”.

Som jag nämnde inledningsvis kan media dels fungera som aktiv bevakare, analytiker och opinionsbildare, som passiv återspeglare av processer och händelser, eller som en arena, där andra aktörer får tillgång till det offentliga samtalet. Jag visar återigen denna figur.

Figur 9. Media som aktiv och passiv aktör - media medierar

Även om det av journalisten och redaktionen krävs mindre vid den passiva rollen - och även för arena-rollen - behöver det inte betyda att media helt låter bli att färga innehållet och dagordningen. Tvärtom, vad som kommer ut av alla de debattartiklar som skickats in till redaktionen, har knappast ”slumpmässigt” trillat igenom.

Peter Karaszi menar att journalisten har fem olika möjligheter att färga en artikel med sina personliga uppfattningar: valet av källor och kontaktpersoner, valet av frågor han/hon ställer, vinklingen på nyheten, valet av moment och placering av dem, samt språket som används i olika moment.²⁸ Här läggs koncentrationen i första hand på vinklingen och språket.

3.3.1 Media som aktör - dess vinkling, bevakning och analys av verkligheten

När det gäller medias roll som en ”spegel” av verkligheten och dess egna bevakning och analys av densamma - oavsett om media är en aktiv eller passiv aktör - brukar det i forskningssammanhang ofta talas om medias egen logik och språk - om ”mediadramaturgin” (Eide och Hernes, Petersson) och det ”mediavridna samhället” (Hernes). Den stora mängden information tvingar medierna inte bara till att välja vad som skall få plats i tidningen för att ”fylla den”, det gäller också att få tidningen läst av så många som möjligt. Stoffet media presenterar måste tilltala läsarna - det krävs *dramatik*. Det räcker inte enbart med upplysningar av olika slag, utan enligt Eide och Hernes fångar journalisten läsarens uppmärksamhet genom olika tekniker, allt för att ge legitimitet till olika tolkningar och lösningar av ett problem.

²⁸ Karaszi, Peter, *Använd pressen. Handbok i hur ditt företag kan använda pressen som informationskanal*, 1991

Vanligtvis möjliggör dramatiken som journalisten använder sig av i dennes text också flera olika lösningar eller utfall på en historia eller händelse, vilket i sin tur bidrar till att behålla uppmärksamheten för historien.²⁹

Flera forskare har presenterat olika tekniker eller kriterier för hur en ”nyhet” ofta färgas innan det publiceras i tidningen. Gemensamt för dem alla tycks vara en fokusering på bl a förenkling, tillspetsning och, som nyss nämnts, på dramatik. Ekecrantz och Olsson menar att journalisten kan välja flera olika sätt att göra en problempresentation på. Journalisten kan öppet eller självständigt argumentera olika sidor av ett problem. Han/hon kan ge ordet åt någon, konfrontera, låta fakta tala för sig själv, ironisera, låta läsaren få leva sig in i hur några upplever sin situation (sk närvaropresentation) eller presentera en nyhet som att auktoriteten garanterar.³⁰ Eide och Hernes nämner i sin tur olika presentationsformer eller tekniker som media använder, varav vissa i princip går att jämföras med ovanstående problempresentationer. Dessa är

- tillspetsning
- förenkling
- polarisering
- intensifiering
- konkretisering
- personifiering

Slutligen kan också Karaszis tekniker eller kriterier, som antas ligga till grund för artiklarnas och texternas utformning och *nyhetsvärderingen*, nämnas. Flera likheter med det som Eide och Hernes nämner återfinns vi även hos Karaszi. Där nämns bl a konfliktkriteriet, nyhetskriteriet - ju kortare tid som passerat från det att en händelse har inträffat, desto ”hetare” är den, konsekvenskriteriet - ju större konsekvenser en händelse eller ett agerande får genom ett nyhetsmeddelande, desto viktigare anses den vara, dramatikriteriet - ju mer dramatisk en händelse eller ett beslut är, desto större intresse är detta för pressen, personkriteriet - personliga och ”förmänskligade” nyheter, dvs att läsa om personer och dess agerande är mer spännande än att läsa om en organisation samt dess beslut och ovanlighetskriteriet, eller ”överraskningsmomentet” - ju mer en nyhet avviker från det normala och det förväntade, desto bättre är den som nyhet.³¹

Det sistnämnda bör dock kommenteras lite extra. Forskning har nämligen visat att om en idé avviker *för mycket* från rådande uppfattningar och konventioner, tenderar denna att inte få någon uppmärksamhet alls.³² Detta gäller i synnerhet det som framkommit vid forskning kring komplexa beslutsprocesser (det sistnämnda definierade som situationer där ett problem kräver en lösning genom extraordinära insatser, projekt). Samma situation tycks dock kunna gälla även för journalisten/redaktionen inför det att ett beslut om publicering eller inte skall fattas. Eides och Hernes skriver t.ex. att

²⁹ Eide & Hernes, 1987, s. 144

³⁰ Ekecrantz & Olsson, 1990, s. 88

³¹ Karaszi, 1991, s. 13 ff.

³² Se Sahlin, Andersson, Kerstin, s. 103 f. och där anförd forskning

inarbetade tolkningsramar blir journalistens skyddsnät, när det gäller hur man tolkar nyheten (texten), och ”ingen velger et sikkerhetsnett som ikke har vaert provd ut tidligere”.³³

Utifrån dessa olika indelningar och delvis olika begrepp kan vi ändå konstatera att ovan nämnda forskare menar ungefär samma sak; tidningstexterna formas med hjälp av bland annat dramatik, överraskningar, tillspetsningar och personifieringar.

Då vi studerar de texter journalisterna skrivit, får Dennisöverenskommelsen i dess faktiska komplexitet, ofta en närmast självklar och icke ifrågasättande presentation. Ett flertal artiklar har sk bakgrund- eller faktasyftande information. Journalisten vill för läsaren bringa klarhet i den, av allmänheten upplevda, oklarhet kring projektets innehåll, dess beslutsprocess och alla inblandade aktörer. Visserligen ställs vid en sådan förenklad och konkretiserande presentation själva grundstenarna för överenskommelsen upp, men den djupare analysen lämnas onekligen därhän. Det är snarare Dennisöverenskommelsens de facto stora konsekvenser som verkar bidra till förekomsten av sådana artiklar.

Andra artiklar vill - istället för att upplysa läsarna om sakinnehållet - spegla händelser som sker inom och utanför ramen för Dennisöverenskommelsens beslutsprocess. I en del fall har journalisten valt att låta läsaren få leva sig in i hur några personer, direkt berörda av Dennisöverenskommelsens konsekvenser, upplever sin situation. Sådana artiklar tenderar att göras till riktiga ”snyftare” och huvudpersonerna beskrivs gärna som ”offer”. Vi möter vid ett flertal artiklar den ”vanliga” människan; farbror Bertil som vid 75 års ålder tvingas flytta p.g.a. snabbspårvägens framfart över Lilla Essingen, Hyresgästen i Hjorthagen som inte vill ha en flerfilig motorväg utanför husknuten och bilplåtslagaren som drabbas av en lång omväg p.g.a. den nya motorvägsdragningen, en väg som gjorts för att skapa genväg!

Få artiklar får dock ses som ett uttryck för ironiska utspel av journalisten, eller där motståndare eller förespråkare (till Dennisöverenskommelsen) tillåts orera i journalistens namn; övervägande delen av journalisternas artiklar är *neutralt* utformade.

Kring begreppet neutralitet för Nydén i sin avhandling om hur oljekrisen presenterades i olika dags- och kvällstidningar, en intressant diskussion. Med olika ingredienser som balans, presentationen i sig och journalistens val av uttryck, sluter sig Nydén till att en ”framställning har en neutralitetsbrist om den genom användande av värdeladdade ord eller andra språkliga grepp behandlar olika parter eller förhållanden olika. En neutralitetsbrist föreligger även om materialet innehåller explicita eller implicita uppmaningar eller normativa uttryck.”³⁴ Denna definition har fungerat som ett komplement för min egen tolkning.

För att en artikel skall ha bedömts som neutral i denna studie skall nämligen det aktuella ämnet speglas antingen a) utan någon av journalisten gjord

³³ Eide & Hernes, 1987, s. 86

³⁴ Nydén, Michael, Kris i massupplaga, 1998, s.44

värdering av det han/hon skriver, eller att b) parter från båda sidor får komma till tals och "bemöta" eller kommentera en händelse eller ett uttalande som det rapporteras om.³⁵ Några artiklar har dock varit mer svårbedömda än andra med avseende på neutraliteten (sju stycken). Ett par av dessa mer svårbedömda artiklar har därför endast till en del fått sägas vara neutralt framställda i den meningen att journalisten speglar och beskriver en händelse eller tillstånd, medan den andra delen av artikeln har innehållit information om vad en av parterna (i "målet") anser om det aktuella ämnet.

Ekecrantz och Olsson skriver om tre relationer som kan vara synliga i den journalistiska texten.³⁶ Där finns den *motverkande* relationen där journalisten ifrågasätter aktören eller det aktören säger på något sätt. I den *samverkande* relationen för journalisten en låg profil och låter aktören träda fram. Den tredje relationen, den *neutrala*, har journalisten en redigerande eller iakttagande attityd som varken kan tolkas som för eller emot den aktuella sakfrågan. Distinktionen mellan samverkande och neutral relation kan tyckas något otydlig. Min tolkning av Ekecrantz och Olsson har dock varit den att den samverkande rollen (i motsats till den motverkande) är en situation i artikeltexten där journalisten varken ifrågasätter det aktuella ämnet eller det aktören/aktörerna säger. Journalisten ger aktören möjlighet att framföra just hans/hennes åsikt. I den neutrala situationen kan aktören även där få utrymme att säga sin mening. Däremot får båda sidor i sakfrågan komma till tals. Läsaren får en balanserad bild given av journalisten.

Av ovanstående resonemang och utifrån de tre relationerna kan vi konstatera att de artiklar som skrivits av journalister kring Dennisöverenskommelsen visar exempel på alla tre relationer, även om den dominerande delen är den neutrala relationen. Relativt många artiklar har den samverkande relationen, dvs journalisten ifrågasätter inte utan låter olika aktörer framträda. En sådan utformning, har i mitt insamlingsarbete, klassificerats som antingen för eller mot Dennisöverenskommelsen (se mer nedan där artiklarnas vinklingar tas upp). Relationen behöver således inte ha något med vinklingen i sakfrågan att göra, utan hur kritiskt journalisten låter aktörerna få komma till tals, oavsett i vilket "läger" aktörerna befinner sig.

I tabellen nedan har jag ställt vinklingen av ämnet ifråga mot "den journalistiska följsamheten", dvs om journalisten är sam- eller motverkande respektive neutral i sin framställning av texten. En sådan korstabulering är intressant då den kan säga något om "journalistens följsamhet och om denna följsamhet tenderar att skilja sig åt gentemot den vinkling av sakfrågan som förekommer. I de fall journalisten samverkar; är det i dessa fall också en jämn fördelning mellan för och mot Dennis?

³⁵ Neutralitet har dock inte definierats här som att alla aktörer, då journalisten faktiskt vinklar artikeln till någon av deras fördel, får förekomma i texten lika ofta eller med lika många spaltcentimeter i det totala materialet.

³⁶ Ekecrantz & Olsson, 1990, s. 80

Tabell 7. Vinklingar av ämne ställt mot relation i texten. (%) (n = 50)

<i>Journalistisk vinkling</i>	<i>Relationer i texten - den journalistiska följsamheten</i>			
<i>Vinkling</i>	<i>motverkande</i>	<i>neutral</i>	<i>samverkande</i>	<i>Totalt</i>
<i>för</i>	0%	2%	4%	6%
<i>mot</i>	4%	4%	14%	22%
<i>neutral</i>	6%	40%	12%	58%
<i>oklart</i>	4%	4%	6%	14%
<i>Totalt</i>	14%	50%	36%	100%

Korstabellen visar dock att så inte är fallet; är journalisten samverkande är denne inte mer eller mindre för eller mot. Däremot kan vi konstatera att ingen motverkande relation är ställd tillsammans med en vinkling för Dennisöverenskommelsen. Att den övervägande andelen av artiklarna, 86 procent, har den neutrala eller den samverkande relationen kan ses som ett uttryck för en ganska passiv journalistik. Journalisten har i alla fall inte bemödat sig om att ta ställning till sakinnehållet själv eller valt att reflektera över det, utan låter snarare andra för göra det i hans/hennes texter. I de flesta artiklar tas ingen ställning överhuvudtaget, utan innehållet är ”bara” en faktaframställning. Som jag nämnt ovan är också de ifrågasättande texterna mycket få - de som i relationsterminologin får kallas för motverkande.

3.3.2 Media som arena för andra aktörer

Vad gäller de debattartiklar och krav och kritik som framkommer, har det i forskningssammanhang konstaterats att det - i likhet med ovanlighetskriteriet eller ”överraskningsmomentet” - i stort sett samma princip tycks råda även här, dvs mer måttfulla krav får inte någon uppmärksamhet.³⁷ Genom att studera vilka vinklingar och åsikter som förekommit i debattartiklarna, förklarar Nord i sin studie, dominansen av de två grupperna forskarna och företagarna, med att dessa ofta har krav på *förnyelse* och *förändring*. De måttfulla kraven - de som hellre talar om *förvaltning* än *förnyelse* och *förändring* - går inte hem hos redaktionsledningen. Förvaltning står här för ett om inte försvarande, så i alla fall ett bevarande perspektiv på olika system, dvs det system vi har i dag är bra (tillräckligt). Förändringsvariabeln står för en mer förändringsbenägen vilja av redan existerande system; givet det system vi har idag, ”låt oss ändå ändra på variabel A och B, men bibehåll variabel C och D”. Den som kräver förnyelse vill helt enkelt ändra på hela systemet och införa något nytt. Nords studie visar att redaktionsledningen hellre tycks vilja fylla debattsidorna med tillspetsade och originella åsikter, gärna med överraskningsmoment. ”Vem vill dag efter dag läsa rubriker i stil med ‘bara småsaker behöver förändras’ eller ‘allt är bra som det är?’”.³⁸ Resultatet förklarar Nord med att de flesta partierna står bakom välfärdspolitiken (som ju hans studie rör). Nord menar att journalisten därför väljer att granska de samhällsproblem som politikerna inte tycks vilja kännas vid och låter kritikerna till det redan existerande systemet få mer utrymme.

³⁷ Nord, 1997, s. 87

³⁸ Ibid, s. 92

Om ovanstående på något sätt indikerar att den svenska journalistutbildningens grundläggande teori³⁹ eller journalistikens växande professionalism⁴⁰ har fått sig en törn är inte helt givet. Flera forskare har dock genom studier av nyhetstexter visat att media inte alltid är den oberoende och kritiske granskaren som idealet säger.⁴¹ Nord menar att journalistikens professionalism tycks "innebära stora risker för debattstyrning i vissa förutsägbara riktningar" i den meningen att det som känns igen tenderar att vara vanligast förekommande.⁴² Samtidigt kan det lika gärna vara det tillspetsade och överraskade som får mest utrymme. Hadenius och Mårtensson menar i deras studie kring press och ekonomisk politik, att media ... "ger ensidiga perspektiv, prioriterar spelet framför saken och bedriver ensidiga kampanjer."⁴³ Det sistnämnda tar sin utgångspunkt i att en nyhet minst av allt värderas efter saklighet, objektivitet eller kritisk granskning, utan snarare av dramatik, intriger och "kioskvältare".

Hur ser då bilden ut vad gäller Dennisöverenskommelsen? I ett försök att operationalisera "vinkling av åsikt" har jag enbart använt mig av tre valmöjligheter, begreppen "för" och "mot" samt "oklart". Då en artikel har klassificerats som "mot Dennisöverenskommelsen", behöver detta *inte* betyda att artikelförfattaren har varit mot *hela* överenskommelsen, utan kanske endast en del av den, t.ex. Västerleden.

I majoriteten av dessa artiklar talas det dock hellre om det man är emot och inte om den eller de delarna av överenskommelsen man tycker är bra. Få är de som t.ex. nämner att de är emot de föreslagna kollektivtrafiksatsningarna (med undantag för Snabbspårvägen, som dock får kritik p.g.a. "felaktigt" beräknade samhällsekonomiska kalkyler kring projektets lönsamhet eller ej) då man kritiserar beslutsfattarna för de olika planerade väginvesteringarna.

Många artikelförfattare är dock emot Dennisöverenskommelsen i sig. Man kritiserar det faktum att allting har bakats ihop till en enda stor kaka, där allt hänger ihop och fungerar som förutsättningar för varandra, och att flexibiliteten att välja bort en del av paketet och t.ex. ersätta den med en smidigare och kanske t o m billigare lösning, saknas.

³⁹ Journalistens uppgift är att granska makthavarna och fungera som en advokat för de "röstsvaga" samtidigt som de skall spegla verkligheten, Petersson, 1991, s. 58 f.

⁴⁰ kännetecknande av "ett journalistiskt förhållningssätt till makten som präglas av oberoende ställning, kritisk granskning och rationell nyhetsvärdering", Nord, 1997, s. 52-55

⁴¹ Eide och Hernes, Nord, Ekecrantz och Olsson m.fl.

⁴² Nord, 1997, s. 106

⁴³ Ds 1992:124, s. 62 f.

Tabell 8. Aktörers vinklingar i sakfrågan. (%) (n = 87⁴⁴)

<i>Antal av Aktörstyp</i>	<i>Vinkling</i>			
	<i>för</i>	<i>mot</i>	<i>oklart</i>	<i>Totalt</i>
<i>allmänheten</i>	0%	2%	0%	2%
<i>expert/forskare</i>	0%	21%	2%	23%
<i>ideell org.</i>	0%	1%	0%	1%
<i>intresseorg.</i>	1%	3%	1%	5%
<i>kulturfolk</i>	0%	22%	0%	22%
<i>näringsliv</i>	1%	0%	1%	2%
<i>politiker (k)</i>	0%	6%	1%	7%
<i>politiker (l)</i>	9%	9%	1%	20%
<i>politiker (r)</i>	1%	1%	0%	2%
<i>statlig myndighet</i>	1%	1%	0%	2%
<i>övrig</i>	0%	11%	1%	13%
<i>Totalt</i>	14%	78%	8%	100%

Vi kan konstatera att precis som i Nords och också Hadenius och Mårtenssons studier, är debatten relativt ensidig. Majoriteten av debattinläggen är mot Dennisöverenskommelsen. De som är för överenskommelsen kan från 1994 och framåt nästan räknas på ena handens fingrar. Dessa artiklar förekommer också närmast uteslutande som ”försvar” på kritik som framkommit tidigare i debatten.

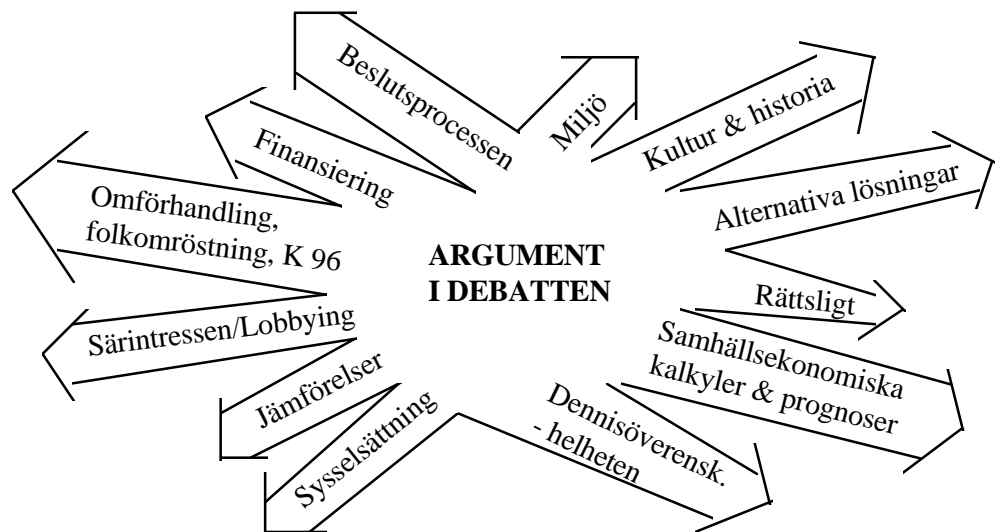
Vi kan också konstatera att vissa skillnader mellan de båda undersökta tidningarna, DN och SvD, förekommer vad gäller vinklingen för eller mot Dennisöverenskommelsen. Såväl DN som SvD har i 11 procent av artiklarna vinklingen för det aktuella ämnet. Däremot har DN 64 procent mot SvD:s 48 procent artiklar som är vinklade mot överenskommelsen. SvD har å andra sidan en större andel artiklar av neutral karaktär (29 mot 16 procent) och även också en något större andel artiklar som bedömts som oklara (12 mot 9 procent).

3.3.3 Argumenten kring Dennisöverenskommelsen

Många är som sagt de argument mot Dennisöverenskommelsen som fått utrymme i debatten. De som är för Dennisöverenskommelsen har givetvis också de argument. Vid en första anblick skulle de kunna sorteras in under samma kluster som de som är mot Dennisöverenskommelsen. Åsikterna är naturligtvis inte överensstämmande utan bör väl snarare ses som varandras motsatser. Parterna tittar så att säga på samma mynt, men på dess olika sidor.

⁴⁴ Antalet observationer förklaras av att de 50 artiklar skrivna av journalister har exkluderats. Därtill har ytterligare fyra artiklar exkluderats då dessa inte har kunnat bedömas utifrån ovan gjord uppdelning.

Figur 10. Argument i debatten om Dennisöverenskommelsen.

Det är ingen lätt uppgift att ordna de olika argumenten i kluster för att på så sätt kunna erhålla en mer förenklad och mer begriplig bild. Möjligen speglar detta faktum (det stora antalet skilda argument) Dennisöverenskommelsens komplexitet och många dimensioner. Använder jag mig av Nords indelning av debattinlägg; förnyelse, förändring och förvaltning, kan jag konstatera att knappast någon aktör basunerar ut förvaltning som sin "ledstjärna", dvs få är de som tycker att "allt är bra som det är". På det viset går det att påstå att aktörerna är ense om en sak; ingen är nöjd med Stockholms nuvarande trafiksituation. Problemet är dock att de många aktörerna har inte samma problembild och inte heller samma sorters lösningar. Det är egentligen härom debatten handlar.

Det stora flertalet av aktörerna tror med andra ord i stället på förnyelse och förändring, med betoning på det sistnämnda. Många aktörer kräver nämligen förändring, dvs bort med den lösning som kallas Dennisöverenskommelsen och in med något annat. Vad gäller begreppet "förnyelse", har jag i det här fallet tolkat det som ett krav (från artikelförfattarens sida) på nytänkande när det gäller trafikpolitik och infrastrukturinvesteringar överhuvudtaget. "Sluta bygg vägar, gräv ej ned framtiden i betong, vad IT kan göra för trafiksituationen" etc. etc. är några synpunkter som hörs i debattinläggen av förnyelse-karaktär.

Tabell 9. Argumentens karaktär (förnyelse, förändring eller förvaltning) i debattartiklar och ledare. (n = 82⁴⁵)

	<i>Förnyelse</i>	<i>Förändring</i>	<i>Förvaltning</i>	Totalt
<i>Debatt</i>	3	15	4	22
<i>Debatt (k)</i>	2	27	1	30
<i>Debatt (s)</i>	4	13	5	22
<i>Debatt (n)</i>	-	1	-	1
<i>Ledare</i>	4	3	-	7
<i>Totalt</i>	13	59	10	82

Genom att föra ihop de två variablerna argumentens karaktär med typ av debattartikel och ledare, kan vi få en bild av om något av argumenten förekommer mer frekvent i de olika debattartiklarna. Av tabellen ovan kan vi konstatera att de flesta artiklarna - oavsett var de hamnat i tidningen - innehåller argument av förändringskaraktär, 59 st. Tittar vi efter vem det är som ligger bakom dessa 59 införda artiklar, kan vi konstatera grupperna kulturfolk (16 st.) och expert/forskare (11 st.) är flest till antalet. Därefter kommer gruppen övriga, men även politiker på lokal nivå (båda 9 till antalet). Nästan lika stor är gruppen lokala politiker som är av den förvaltande åsikten (7 st.). Alla aktörer inom den gruppen är för Dennisöverenskommelsen. I de flesta fall där de förekommer, har förvaltningsargumenten karaktären av försvar av Dennisöverenskommelsen (som reaktion på införda debattartiklar som talar mot Dennisöverenskommelsen). I något fall rör det sig dock också mer om en "attack" mot motståndarna, i det här fallet en artikel som publicerades innan den slutliga överenskommelsen:

*"Den som väljer att torpedera förhandlingarna av populistiska skäl bör då ställa sig frågan vad det finns för realistiska alternativ."*⁴⁶

Alternativ skulle det dock visa sig finnas gott om i den fortsatta debatten. Alternativa lösningar förekommer i ett antal fall som handlar om allt från en mer omfattande utbyggnad och upprustning av kollektivtrafiken, till förslag på andra vägdragnings- och andra vägar. Ett inlägg i debatten var den sk Brommagreben som föreslogs helt skulle ersätta den så omdebatterade Västerleden. Också Ringen har fått diverse alternativa lösningar; att bygga den som en hästsko istället, men framförallt att bygga mer av vägavsnitten under jord, dvs i tunnel. Detta förslag återkommer ju också i diskussionen kring "Tredje spåret" förbi Riddarholmen, där första förslaget var att järnvägsspåret skulle gå under mark, sedan att hela Centralbron skulle grävas ned i tunnel så att mer vattenyta frigörs.

⁴⁵ Antalet förklaras av att de 50 artiklar som klassificerats som "nyhetsartiklar" ej har klassificerats enligt denna tredelning. Därtill har ytterligare nio stycken artiklar exkluderats, då dessa inte kunnat bedömas utifrån ovan gjord uppdelning.

⁴⁶ SvD, 1992-07-01

Andra ofta förekommande argument har varit kring Dennisöverenskommelsen och dess beslutsprocess. Framför allt har beslutsprocessen, grundläggande demokratifrågor och kritik om att särintressen och lobbyister har fått alltför stort inflytande i förhållande till det "allmännas bästa", varit ofta förekommande. Denna "debatt i debatten" har till stor del förekommit på kultursidorna, men har också fått utrymme på de mer prestigefyllda debattsidorna DN Debatt och SvD:s Brännpunkt. Ett exempel är en debattartikel införd på DN Debatt 25 november 1996:

"Politikerna har tappat greppet om beslutsprocessen. Särintressen styr."

I många artiklar hävdas det att beslutsprocessen varit stängd och kritiker inte har fått komma till tals, alternativt att makthavarna inte velat lyssna och bemöta kritiken:

*"Men vägen var utstakad och målet stod fast. Eftergiften blev att endast folket och medierna skulle hanteras litet mer varsamt och professionellt."*⁴⁷

*"Dennispaketet har sin utgångspunkt i ett konsortium av företag i bil- och byggbranscherna och har beslutats bakom lyckta dörrar av ett nätverk av makthavare."*⁴⁸

I debatten är det inte många av förespråkarna för Dennis som har bemött denna kritik, i varje fall har de inte fått tillgång till debattsidorna lika ofta som motståndarna. Några inlägg i debatten har dock gjorts. En av huvudaktörerna i själva förhandlingarna var moderaten Elwe Nilsson. Han får tillfälle att svara på kritiken. Nilsson menar att beslutsprocessen inom ramen för Dennispaketet har varit öppna och att c, v, sp och mp lämnade förhandlingarna i augusti 1990 då "man inte kunde acceptera åtgärder som förbättrade även biltrafikens situation".⁴⁹

Detta inlägg får dock ännu fler motreaktioner. Såväl Stockholmspartiet och Vänsterpartiet i Stockholms stad får utrymme att i två separata artiklar, "skriva Nilsson på näsan". Båda artikelförfattarna menar att beslutsprocessen inte var öppen och att Nilsson t om ljuger då han säger att de övriga partierna (dvs de som inte blev Dennispartierna) lämnade förhandlingarna frivilligt. "Han (Bengt Dennis *min anm.*) körde helt enkelt ut oss, med orden: Då har vi inte mer att tala om".⁵⁰

Vad gäller samhällsekonomiska kalkyler och prognoser, är det kanske inte helt överraskande att detta mest tas upp av experter/forskare, de sistnämnda oftast knytta till någon trafikinstitution vid t.ex. KTH. Deras kritik har framförallt varit att sådana kalkyler verkar ha saknats i beslutsunderlaget och inte heller efterfrågats av politikerna. Har det funnits kalkyler med i beslutsunderlaget har kritikerna menat att dessa ofta varit behäftade med fel och grundade på bristfälliga antaganden.

⁴⁷ DN, 1995-05-12

⁴⁸ DN 1994-02-02

⁴⁹ SvD, 1995-02-07

⁵⁰ SvD, 1995-02-10

*”Men i Dennisförhandlingarna frågade ingen efter samhällsekonomiska kalkyler. Ansträngningarna gällde att få ihop stridande viljor. Kompromissen blev ett självändamål.”*⁵¹

*”Politiker - ta makten över beslutsunderlaget! Om ni bara efterfrågar beslutsunderlag som utgår från allmänintresset så finns tillfredsställande metoder för att ta fram sådant beslutsunderlag.”*⁵²

För att inte här helt och fullt återge den bild av argument för eller emot Dennisöverenskommelsen som förekommit i de artiklar jag har studerat, väljer jag att kort kommentera de ämnen från figur 10 och på sätt avrunda redovisningen av argumentbilden. Naturligtvis handlade en stor del av artiklarna om omförhandlingar av Dennisöverenskommelsen. Artikelförfattare förordade flera (upp)lösningar, folkomröstning, enskild utredare (utsedd av regeringen) som mer objektivt skulle kunna granska hela överenskommelsen och dess innehåll, omröstning i stadsfullmäktige (”Hur länge skall våra partipampar agera motvalls käring?” som en lokalpolitiker uttryckte sig.⁵³) och en fullständig omprövning och upplösning av Dennisöverenskommelsen.

Argumenten för detta var som sagt många: kultur-, miljö- och historiska värden som skulle gå förlorade, framtida generationer som skulle låsas fast i denna massa av vägar, betong och finansiella skuldbörda, att ej upprepa andra städers misstag (med ringleder) eller en upprepning av det misstag som gjordes under 1960- och 1970-talen med Klarakvarteren (en förföljning av Stockholm) och att beslutsprocessen inte varit tillräckligt öppen och demokratisk.

De som var förespråkare hade som sagt också argument för en behållning av Dennisöverenskommelsen. Sysselsättningsargumentet togs upp i debatten vid ett flertal tillfällen - Sverige skulle bygga sig ur krisen - även om sysselsättningen inte var ett mål för Dennisöverenskommelsen i sig. Förespråkarna (och det givetvis främst de politiker som faktiskt varit inblandade i uppgörelsen) tycktes också vilja visa på handlingskraft, man visade att man faktiskt kunde ”få något gjort i verkligheten” och att ”En tullring är bättre än ingenting”.⁵⁴

3.4 När kommer aktörerna in i bilden - före eller efter beslut?

En av de frågor jag har som syfte att besvara i denna uppsats var när aktörerna kommer in i bilden i förhållande till den formella beslutsprocessen - före eller efter beslutet? Vid en sådan fråga måste det framförallt vara av intresse att se om de aktörer som *inte* varit delaktiga i beslutsprocessen får tillgång till det ”offentliga samtalet”. Det är också det förhållande som jag har koncentrerat mig på här.

⁵¹ DN, 1995-10-17 (Journalisten låter forskare kritisera i nyhetsartikel)

⁵² SvD, 1993-07-06

⁵³ DN, 1994-02-02

⁵⁴ DN, 1994-01-23

Vad gäller beslutsprocessens slut kan det te sig normalt att tro att detta är när beslutet har fattats. Genom studier har man dock kunnat konstatera att för att förstå ett projekts beslutsprocess i relation till det slutliga resultatet av projektet, räcker det inte med att bara studera processen *före* beslutet. Det som händer *efter* beslutet är minst lika viktigt. Ett beslutsperspektiv skulle därför kunna beskrivas som en ”fokusering ‘mitt i processen’, där förloppet efter beslut kan få flera utfall”.⁵⁵

Det som jag relativt omgående kunde slå fast vid artikelgenomgången, var att endast 11 av 141 artiklar uppkommer i media innan den slutliga Dennisöverenskommelsen i september 1992, se nedanstående tabell. Intressant är vidare att under hela 1991 förekommer inte någon artikel överhuvudtaget. Jag vill då gärna poängtera att jag har använt mig av ett tiotal olika sökord i samband med sökning av artiklar i databasen, även sådana generella begrepp som ”trafik” och ”infrastruktur”.

Tabell 10. Antalet förekommande artiklar före respektive efter beslut under åren 1990-1996. (n = 141)

År	Totalt under året	Före beslut	Efter beslut
1990	5	5	-
1991	-	-	-
1992	7	6	1
1993	18	-	18
1994	50	-	50
1995	25	-	25
1996	36	-	36
Totalt	141	11	130

1991 var dessutom ett valår och förhandlingarna pågick. Visserligen hade politikerna kommit överens om att inte göra trafiköverläggningarna till en valfråga (se kapitel 2) och man tog därför en ”paus” i förhandlingarna. De återupptogs dock efter valet hösten 1991, men det är inte förrän andra halvåret 1992 (den 1 juli) som frågan kommer till debatt i SvD. I DN uppträder debatten först ytterligare ett år senare (14 juli 1993). Vad detta beror på, om det är ett uppehåll i arbetet med att lägga in artiklar i databasen, eller om det helt enkelt inte förekommer någon debatt (alternativt att media väljer att inte låta någon debatt förekomma) har jag dock inte forskat i närmare. Tidigare år, t.ex. från 1987 och framåt till slutet av 1990 finns dock artiklar kring trafikfrågor. Att påverkansmöjligheten har varit större innan beslutet är inte helt givet. Förhandlingarna skedde i en begränsad grupp, till synes utan några öppna debatter, eftersom de övriga partierna hade ”fått sin chans”. Det vi kan konstatera är dock att tiden från 1994 och framåt, till året för kontrollstationen, 1996, skrivs det som mest om Dennisöverenskommelsen. Kontrollstationen har troligen setts som en chans att få Dennispolitikerna att ompröva överenskommelsen.

⁵⁵ Sahlin-Andersson, Kerstin *Beslutsprocessens komplexitet - att genomföra och hindra stora projekt*, 1986, s. 35

3.5 Kort sammanfattning

De aktörer som har förekommit mest frekvent i debatten om Dennisöverenskommelsen är experter/forskare och övervägande delen av artiklarna har innehållit en negativ inställning till överenskommelsen med argument för förändring och förnyelse. Journalisternas bevakning har skett dels med en neutral inställning till själva sakfrågan och dels till största del med en neutral eller samverkande relation till den text som presenterades. Övervägande delen av all mediaexponering - oavsett debattartiklar eller artiklar skrivna av journalister - har skett efter det att Dennisöverenskommelsen slutits. Ovanstående får ses som svaret på uppsatsens ena delsyfte: att beskriva hur opinionsbildning genom media i Dennisöverenskommelsen har varierat i dess exponering och på detta sätt säga någonting om medias sätt att "mediera".

I inledningskapitlet ställdes dock ett antal frågor som skulle vara till hjälp för att närmare operationalisera ovan nämnda syfte. Låt oss därför kort, men ändå mer utförligt än ovan, svara på dessa utifrån vad som framkommit av studien. Den första frågan som ställdes var vilka aktörer som fått tillgång till media och hur pass frekvent de förekommer. Vi var också intresserade av att veta på vilket sätt dessa aktörer fått utrymme - genom egenhändigt skrivna debattartiklar eller i artiklar skrivna av journalister. Studiens resultat visar att gruppen experter och/eller forskare har fått störst utrymme på dagstidningarnas debattsidor, därefter följt av grupperna kulturfolk och lokala politiker - journalisterna förekommer i 38 procent av de studerade artiklarna. Studien visar även att debatten har ägt rum på samtliga av de olika typerna av debattsidor. Flest antal debattartiklar har förekommit på kultursidornas debatt, därefter följt av lika många på både DN Debatt och SvD:s Brännpunkt och på debatten på Stockholmssidorna.

Även vilken vinkling och/eller perspektiv i förhållande till sakfrågan artiklarna hade, var av intresse. Enligt studien har de flesta debattörerna haft en problem- eller lösningsorienterad inriktning på de budskap man har framfört genom debattartiklarna. Vad gäller artiklarna skrivna av journalister, går det att konstatera att sakfrågan har framställts neutralt i de flesta artiklarna. Journalisten har valt en neutral eller samverkande relation till det som tas upp i artiklarna i 86 procent av fallen. Resterande artiklar som förekommit i debatten har haft en negativ inställning till Dennisöverenskommelsen, 78 procent har varit mot den. Majoriteten av artikelförfattarna argumenterar antingen för förändring eller för förnyelse.

Slutligen ville vi också ha svar på när denna debatt och den journalistiska bevakningen faktiskt ägde rum i förhållande till den tidpunkt då Dennisöverenskommelsen formellt slöts (1992). Den mediaexponering som sker, gör så till övervägande del mellan 1994 och 1996 (det senare året för kontrollstationen), dvs relativt långt efter det att Dennisöverenskommelsen slutits.

3.6 Faktorer som förklarar mediabilden

Hur kan vi då förklara denna bild av mediaexponeringen av Dennisöverenskommelsen? Som jag nämnde inledningsvis kommer det inte vara möjligt att göra detta utifrån den empiri som här finns att tillgå. Jag vill istället, som ett andra delsyfte i denna uppsats, resonera kring flera tänkbara förklaringar.

Inom mediaforskningen har olika förklaringsfaktorer kring varför media ”medierar” framkommit. Några av dem kommer jag att närmare diskutera i förhållande till den mediabild som här har givits av Dennisöverenskommelsen. Det går att dela in de olika faktorerna dels beroende av det sakområde som exponeras, dels beroende av journalistens och redaktionens prioriteringar och arbetssituation.

3.6.1 Förklaringsfaktorer beroende av sakområde

Aktörer inom det aktuella området kan ha betydelse för hur mediaexponeringen ser ut. Hadenius och Mårtensson visar i deras studie att då jordbruksfrågorna tas upp i dagspressen, vinklas de oftare i ett producentperspektiv än t.ex. i ett konsumentperspektiv. Detta, menar författarna, beror på att det inom området finns en tydlig och stark lantbruksorganisation samtidigt som en lika stark konsumentorganisation saknas.⁵⁶

Inom trafikområdet saknas emellertid tydliga intresseorganisationer. Där rapporteras det oftare om *motsättningarna mellan de lokala politikerna och centralmakten*.⁵⁷ En ny väg kan upplevas av centralmakten som både nyttig och välbehövlig, medan det från lokalbefolkningens sida kanske betyder inskränkning på natur och strövområden.

I debatten om Dennisöverenskommelsen ligger det nära till hands att förklara utbudet av de många olika grupperna och aktörerna på debattsidorna med att aktörsbilden inom det trafikpolitiska området är väldigt heterogent. Detsamma kan därmed också vara en tänkbar förklaring när det gäller de argument som framkommer i debatten. Även om vi tidigare kunde konstatera att de flesta av debattartiklarna krävde förnyelse eller förändring, förekom väldigt många olika aspekter av Dennisöverenskommelsen (beslutsprocessen, samhällsekonomiska kalkyler, miljö, kulturhistoriska värden, finansiering etc. etc.). Till skillnad från det jordbrukspolitiska området (ovan) kan debatten och nyhetsrapporteringen kring Dennisöverenskommelsen inte påvisa enbart ett perspektiv.

Möjligen kan denna mångfald av argument och perspektiv vara en spegelbild av projektet Dennisöverenskommelsen och dess relativt komplexa och snåriga karaktär. I ett sådant projekt tenderar aktörerna att göra flexibla beskrivningar så att olika intressen kan tolka dessa som de vill.⁵⁸ Ett byggnadsprojekt kan alltid ses ur ett sysselsättningsperspektiv

⁵⁶ Ds 1992:124, s. 58

⁵⁷ Hermansson, 1995, s. 15

⁵⁸ Sahlin-Andersson, 1989, s.23

t.ex., vilket också förekommit i debatten kring Dennisöverenskommelsen. I en studie av Jacobsson om Stockholms stads köp av ett koleldat kraftvärmeverk, var det t.ex. inte bara Stockholms värmeförsörjning och miljö som diskuterades. Ett tungt argument, åtminstone i början, var att den nya tekniken i det tänkta koleldade kraftvärmeverket, skulle kunna bli en stor exportindustri.⁵⁹

När det gäller motsättningar mellan lokal och central nivå och att detta skulle vara särskilt vanligt inom trafikområdet, kan jag konstatera att många av de nyheter som rör Dennisöverenskommelsen skildrar de lokala och regionala Dennispolitikernas väntan, förhoppningar, besvikelser och tillfredsställelse kring vad politiker på central nivå - regeringen och riksdagen - beslutar om. Det planerade biltullsystemet t.ex. krävde beslut i riksdagen, detaljplaner som överklagades till regeringen måste behandlas och regering och riksdag skulle också besluta om statliga lånegarantier till de olika investeringarna. Även om Dennispolitikerna inte alltid har varit fullt tillfredsställda över vad statsmakterna beslutat om, är det sällan som journalisterna i sina artiklar, har spelat lokala och centrala politiker mot varandra.

I de journalistiska texterna är det just politikerna bakom Dennisöverenskommelsen som får mest utrymme. Motsättningarna mellan de lokala och centrala politikerna rör sig snarare mer om en önskan från de lokala politikernas sida att riksdag och regering skall arbeta snabbare så att de projekt man kommit överens om också kan genomföras, än att man anklagar centralmakten för maktmissbruk eller liknande. Någon ”vi mot dom”-situation förekommer knappast.

Motståndarna till Dennisöverenskommelsen befinner sig dock i samma typ av beroendesituation som Dennispolitikerna. I flera debattartiklar uppmanar artikelförfattarna regeringen att ta itu med Dennisöverenskommelsen, t.ex. att låta en särskild utredare se över alltihop, att regeringen ska säga nej till Tredje spåret för att rädda de kulturhistoriska värdena på Riddarholmen, att regeringen skall visa (de lokala politikerna) hur lagen om hushållning av naturresurser bör tolkas etc. etc.

Mediaexponeringen av Dennisöverenskommelsen tycks därför inte kunna förklaras med att det råder motsättningar mellan den centrala och den lokala makten. Snarare används centralmakten i debatten av båda sidor, antingen som en legitimitet till att driva igenom projekt eller som skiljedomare och en räddare i nöden.

3.6.2 Förklaringsfaktorer beroende av journalistens och redaktionens prioriteringar och arbetssituation

Flera studier visar att *lokal och nationell media kan se olika ut* beroende på nyheten. Beslut fattade av centralmakten upplevs s a s inte alltid tillfredsställande av lokalbefolkningen. I Hadenius och Mårtenssons studie målas beslutet om Inlandsbanans vara eller icke vara, upp som en strid i

⁵⁹ Jacobsson, Bengt, *Kraftsamlingen*, 1987, s. 38

pressen, där själva järnvägen ”blivit en symbol för det norrländska inlandet, för den ‘förtryckta’ delen av landet som de storstadsbor som bestämmer inte förstår sig på”.⁶⁰ På samma sätt kan ett beslut om en nedläggning av ett regemente bli behandlad. Journalisterna på en lokaltidning tenderar att bli lokalpatriotiska och vinkla nyheten som ”vi mot dom”.

Som jag konstaterar ovan har jag inte kunnat finna några motsättnings-tendenser mellan de lokala och de centrala politikerna. Detsamma gäller även för de tidningar jag har valt att studera. Svårigheten är ju i detta fall att både DN och SvD är de två största nationella morgontidningarna, samtidigt som de här också fungerar som de största lokala morgontidningarna i Stockholmsområdet. Valet av urval gör att ens att kunna göra en bedömning kring skillnader mellan lokal och nationell media, verkar tveksam.

Hadenius och Mårtensson visar att journalisten många gånger *saknar sakkunskapen* i det aktuella ämnet och att denne då väljer att fråga ”experterna” om råd och låter dessa uttala sig. Visserligen kan experter uppfattas vara objektiva, i den meningen att de ”vet vad de pratar om”. Samtidigt ser de dock på saken utifrån deras speciella synvinkel, då de ofta representerar något företag eller organisation (t.ex. uttalar sig ofta bankekonomer om den ekonomiska politiken som regering och Riksbanken för). Uttalandena kan med andra ord vara väldigt färgade.

I denna studie har jag kunnat konstatera att journalisterna i 86 procent av de studerade artiklarna, har samverkat eller haft en neutral inställning till det han/hon rapporterat om. Om detta skall tolkas som att journalisterna har brustit i sakkunskap är svårt att säga. Stora tidningar brukar så gott som alltid både ha politiskt och ekonomiskt inriktade expertjournalister som kommenterar och analyserar händelser och förlopp. Inom trafikpolitiken förekommer såväl ett politiskt spel som komplicerade utredningar kring infrastrukturinvesteringars samhällsekonomiska lönsamhet. Ändå har just Dennisöverenskommelsen i väldigt få fall analyserats och kommenterats av journalisten själv. Andra experter, från Vägverket, Naturskyddsföreningen, Bygg - och konsultföretag, arkitekter m fl har fått komma till tals istället. Några av dessa aktörer har använts i legitimerande syfte då journalisten explicit har klargjort sin egen ståndpunkt och genom andra aktörer vill stärka denna. De flesta experterna - framförallt de som inte har funnits med ”naturligt” i förhandlingsorganisationen (dvs i den grupp av verksamhetsansvariga som bl a skulle ta fram beslutsunderlag och beräkningar) - har dock fått utrymme i debattartiklarna.

I en beslutsprocess konkretiseras det gärna inledningsvis vilka lösningar som finns och som matchar problemet. Successivt sker lösningar som t.ex. beslut om lokalisering och köp av mark. Beslutsfattarna tenderar att begränsa antalet handlingsalternativ, ofta enbart till ett eller två stycken. Alternativ som tas fram är då sällan oberoende av varandra utan snarare förstärker det ena det andra.⁶¹

⁶⁰ Ds 1992:124, s. 57

⁶¹ Sahlin-Andersson, 1986, 137 ff

Dennisöverenskommelsen har hela tiden rört sig om ett alternativ, ett paket - en helhet. Men i debatten har de olika experterna i var och varannan införd artikel dels kunnat kritisera huvudalternativet (Dennisöverenskommelsen) och dels lanserat andra alternativ. I ett fåtal nyhetsartiklar där alternativa lösningar presenterats har Dennispolitikerna också fått bemöta detta och formulerat sig som att man är öppen för att en eventuell omprövning kan bli aktuell. Annars har förespråkarna, i de relativt få fall de fått komma till tals i debattartiklarna eller då journalisterna givit dem utrymme i nyhetsartiklarna, försvarat huvudalternativet. De tycks ha varit helt inställda på att också genomföra de beslut som politikerna kommit överens om. En intervju med projektchefen för den sk Ringen och drygt två år senare, ett uttalande av trafiklandstingsrådet Elwe Nilsson (m), strax efter det att regeringen beslutat om statliga lånegarantier till delar av Dennisöverenskommelsen, får bl a illustrera detta.

*”Men alla viktiga beslut är fattade. Så för Ringens projektschef är det bara att tuta och köra.”*⁶²

*”Det var startskottet. Nu rullar det”.*⁶³

Motståndare och förespråkare har således lika helhjärtat på båda sidor, kommit med alternativ respektive försvarat det huvudalternativ som hela tiden varit aktuellt. Journalisterna har ytterst begränsat uttryckt några egna analyser och förslag. Någon enstaka ledare i DN har förordat den sk Brommagrenen som alternativ till den hårt kritiserade Västerleden och även i några nyhetsartiklar framhävs detta alternativ i positiva ordalag. Västerleden har framförallt kritiserats för att de samhällsekonomiska beräkningarna visat att den är olönsam, medan Brommagrenen däremot hålls för att vara en bland Sveriges mest lönsamma väginvesteringar. Detta är emellertid ingenting som journalisterna själva har beräknat. De lutar sig istället mot trafikforskare från bl a KTH.

Använder sig inte journalisten av experter kan det hända att ämnet inte bevakas alls, eller i alla fall i mindre utsträckning. Hadenius och Mårtenssons studie visar t.ex. hur medias behandling av jordbruksfrågan skiftade, beroende på hur svårfångad och komplicerad sakfrågan var för såväl journalisterna som allmänheten⁶⁴. Medias bevakning av frågan var mycket mer intensiv 1985, då det uppenbart rådde en konflikt mellan jordbrukare och staten, än fem år senare, 1990. Då diskuterades jordbrukspolitiken mellan de politiska blocken som följdes av ett komplicerat förhandlingsspel.

Den begränsade journalistiska analysen av Dennisöverenskommelsen - framförallt kring dess beslutsprocess och förhandling - kan möjligen förklaras av projektets mycket komplicerade natur och de många olika intressen och intressenter som hela tiden förekommit i debatten. Det är åtminstone en hypotes som borde testas vid annat tillfälle.

⁶² DN, 1992-12-07

⁶³ SvD, 1994-01-14

⁶⁴ Ds 1994:124, s. 28 ff

Själva *bakgrunden och historiken kring ämnet* kan även det bestämma hur nyhetsrapporteringen ser ut. Om ett ämne har blivit mycket omskrivet och omdebatterat, tycks det som om detta leder till fortsatt bevakning, även om ämnet egentligen inte är den viktigaste frågan för t.ex. den politiska församlingen.⁶⁵

Huruvida vi kan bedöma Dennisöverenskommelsens betydelse gentemot andra händelser och situationer som krävde en plats på den politiska dagordningen, kräver att vi också vet vad som skett under dessa år och vilka preferenser politikerna har till olika sakfrågor. Utifrån det material denna uppsats stödjer sig på är det orimligt att ens ställa frågan om bakgrunden och historiken kring Dennisöverenskommelsen faktiskt skapat den fortsatta mediaexponeringen. Det enda vi kan säga är att debatterna både har varit många och i en del fall långa.

Många forskare hävdar att omständigheter som *journalistens arbetsförhållanden* med korta deadlines och en ständig press att leverera ”uppseendeväckande” nyheter också är faktorer som spelar in på medias bevakning. Journalistens uppgift är ju enligt professionen också att granska, inte bara att spegla. Men det är inte alltid som arbetet tillåter en granskning, utan stressen och tidsbristen driver journalisten in i medias egen logik. Att vissa nyheter missas av media skylls också ibland på just det förhållande att alla nyheter bör vara lätt avgränsade, lätta att bearbeta och dramatiska och negativa. ”Det är vanligen enklare att göra en bra text om en tam älg än om en myglende politiker” som Nord uttrycker sig.⁶⁶

Denna studie kan inte ge något svar om journalisternas arbetsförhållanden. Men att ställa frågan i relation till varför det har förekommit så få kvalitativa analyser kring Dennisöverenskommelsen är förstås lockande. Historien om Dennisöverenskommelsen har pågått i flera år och pågår fortfarande (nu som Inespaketet). Sett utifrån detta ter det sig lite underligt att redaktion och journalister inte penetrerat frågan mer på djupet. Tid har det funnits gott om - inom ramen för Dennisöverenskommelsen vill säga. Kanske har journalistens tid varit mer begränsad? Eller har redaktionen helt enkelt bedömt Dennisöverenskommelsen vara en mindre lönsam affär sett ur ett försäljningsperspektiv?

Det går nämligen inte att helt bortse från det faktum att *media också har ett tryck på sig att sälja tidningen*, och det som säljer, det skrivs det om. John McManus menar att journalistiken blir allt mer marknadsanpassad eftersom ett mediaföretag oftast opererar på flera marknader samtidigt; publikmarknaden (att fånga publikens intresse i konkurrens med andra tidningar och annan typ av media), aktiemarknaden (säljandelar får ett nytt marknadsvärde varje dag), annonsmarknaden (att lyckas locka till sig den som vill ha uppmärksamhet) samt nyhetsmarknaden (den dagliga jakten på information i utbyte mot rubriker).⁶⁷ Analyser och reportage av

⁶⁵ Ds 1992:124, s. 61

⁶⁶ Nord, 1997, s. 67

⁶⁷ Ibid, s. 69

Dennisöverenskommelsen har kanske varit och är för trafikområdet generellt, något det är svårt att göra "spännande" rubriker av. Kanske är det bara personer som gubben Bertil, som tvingades flytta p.g.a. Snabbspårvägens framfart över Lilla Essingen, som ökar på försäljningsstatistiken?

4. Sammanfattning

Det är nu dags att försöka sammanfatta det som framkommit i denna uppsats. Syftet med uppsatsen var att bidra till debatten om aktörers försök att utanför den formella beslutsprocessen, påverka utfallet genom en speciell form av påverkan, nämligen opinionsbildning genom media.

Jag ville beskriva hur opinionsbildning genom media i fallet Dennisöverenskommelsen har varierat i dess exponering och på detta sätt säga någonting om medias sätt att mediera. Jag ville också försöka förstå denna mediaexponering och diskutera tänkbara förklaringar i form av hypoteser.

Dennisöverenskommelsen omfattade stora trafikinvesteringar (såväl vägar, kollektivtrafik som insatser för bättre miljö) inom Stockholmsregionen. Överenskommelsen kunde slutas mellan de tre partierna Folkpartiet liberalerna, Moderaterna och Socialdemokraterna i september 1992.

I det urval av DN:s och SvD:s 141 artiklar har jag i min studie kunnat konstatera att de aktörer som fått störst tillgång till dagspressens debattsidor är gruppen experter och/eller forskare. Därefter kommer kulturfolket och de lokala politikerna. Tillsammans står dessa grupper för 65 procent av de införda debattartiklarna, relativt jämnt fördelat på var och en av dessa grupper.

Debatten om Dennisöverenskommelsen har ägt rum på samtliga av de debattsidor som DN och SvD ställer till förfogande. Flest antal debattartiklar har förekommit på kultursidornas debatt, därefter uppvisar såväl DN Debatt och SvD:s Brännpunkt som de båda tidningarnas Stockholmsdebatter lika många artiklar. De flesta debattörerna har haft en problem- eller lösningsorienterad inriktning på de budskap man har framfört genom debattartiklarna. En majoritet av artiklarna har haft en negativ inställning till Dennisöverenskommelsen - 78 procent har varit mot den. Det vanligaste är att debattörerna ställer krav på förändring eller rent av förnyelse.

I de journalistiska texterna, nyhetsartiklarna, har journalisten i 86 procent av fallen antingen valt en neutral eller en samverkande relation till det han/hon skriver om, dvs antingen har journalisten utan egna värderingar eller skev framställning, speglat händelser och belopp på ett neutralt sätt, eller så har han/hon låtit någon av alla de aktörer som är såväl för som mot Dennisöverenskommelsen, komma till tals i artikeln. I de flesta fall har dock Dennisöverenskommelsen framställts i ett neutralt perspektiv.

Nästan all debatt och nyhetsbevakning uppträder först efter det att Dennisöverenskommelsen slutits. Endast 11 av 141 artiklar förekommer i pressen före september 1992. I stället har den övervägande delen av mediaexponeringen skett mellan 1994 och 1996 - de två åren närmast den beslutade kontrollstationen för Dennisöverenskommelsen.

Tänkbara förklaringshypoteser har givits till varför mediaexponeringen har sett ut som den har gjort.

En sådan förklaringshypotes är att aktörerna inom det aktuella området kan ha betydelse för hur mediaexponeringen ser ut. Det ligger nära till hands att förklara utbudet av det stora utbudet av såväl aktörer och argument (för och mot Dennisöverenskommelsen) i dagspressen med en sådan hypotes. Till skillnad från andra områden saknas det inom trafikområdet en eller ett par dominerande organisationer eller intressenter. Aktörsbilden är betydligt mer splittrad.

Om trafikområdet tycks sakna en tydlig aktörsbild, brukar det dock hävdas att motsättningar förekommer mellan lokal och central politikernivå. Studien visar dock inte någon klar trend av att journalisterna spelar upp sådana dramer, eller ”vi mot dom”-situation.

Att journalisten saknar sakkunskaper i det aktuella området och därför rådfrågar eller låter experter få komma till tals, skulle kunna vara en förklaring till mediaexponeringen. Denna hypotes ter sig rimlig, eftersom Dennisöverenskommelsen endast i ett fåtal fall har analyserats närmare av journalisten själv. I relativt många fall får experter utrymme i nyhetsartiklarna, ibland som stöd för journalistens vinkling. Men framförallt förekommer experterna på debattsidorna.

Möjligen går det att koppla samman denna förklaringshypotes med nästa, den om journalistens arbetsförhållande. I den stressade arbetssituationen jagar journalisten mer efter sensationer än efter granskningar och den sk sanningen. Vilken arbetssituation de journalister har haft som har bevakat Dennisöverenskommelsen har jag inte kunnat ta reda på inom ramen för denna uppsats, men avsaknaden av granskningar och analyser kring överenskommelsen är som sagt uppenbar.

En sista förklaringsfaktor kan vara det faktum att granskningar och analyser av Dennisöverenskommelsen möjligen inte bedömts som det ämne, av vilket tidningen kan göra spännande rubriker och därför heller inte är ”säljande”. Inte heller denna förklaringshypotes har dock kunnat bedömas i relation till mitt material.

Att media medierar tycks det inte råda någon större tvekan om. Om detta är rätt eller fel är svårt att avgöra. ”Medierandet” är dock av intresse att närmare studera; att kritisera medias logik och dess vridningar av händelser och förlopp är intressant menar Eide och Hernes. De anser samtidigt att kritik för att denna teknik överhuvudtaget används, är att gå för långt. ”Det blir som å kritisere ulven for ikke å vaere vegetarianer; en baby for ikke å snakke rent eller avisen for ikke å vaere et tidsskrift eller et oppslagsverk”.⁶⁸ De har kanskje rätt.

Att vara medveten om medias egen logik och dess olika tekniker kan hjälpa oss att ibland se förbi braskande rubriker och uppskruvade texter. Media kan emellertid även förse oss med en mycket nyanserad och kvalificerad bild av verkligheten och lämna läsaren i funderingar och ökad kunskap. Media kan vara den förmedlande länken mellan de som har makt och de som saknar den. Det är dock alltid i kombination tillsammans med andra

⁶⁸ Eide & Hernes, 1987, s. 148

påverkansmöjligheter och sätt att förmedla åsikter som det moderna styrelseskicket i Sverige bör ses.

Litteratur- och källförteckning

- Asp, Kent; *Massmediernas makt över publiken* (Maktutredningen, rapport 12, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, april 1987)
- Berg, Hans; *Massmedia - folkföreträdare på frammarsch?* (PISA-rapport nr. 19, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, 1997)
- Berg, Per-Olof & Jonsson, Christer; *Strategisk ledning på politiska marknader - Opinionsbildning och intern förankring i förvaltningar och folkrörelseorganisationer* (Studentlitteratur, Lund 1991)
- Dennispaketet - Överenskommelse om trafik- och miljö i stockholmsregionen*. En information från Stockholms stad, Stockholms läns landsting, Banverket och Vägverket (Regionplane- och trafiknämnden, Stockholm, 1991)
- Eide, Martin & Hernes, Gudmund; *Død og Pine! Om massemedia og helsepolitikk* (Fagbevegelsens senter for forskning, utbedring og dokumentasjon, FAFO, Oslo, 1987)
- Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom; *Mellan makt och marknad - En studie av nyhetsjournalistiken* (Maktutredningen, Institutionen för Journalistik, Medier och Kommunikation, 1990)
- Hadenius, Stig och Mårtensson, Bo; *Press och ekonomisk politik - tre fallstudier*, Ds 1992:124 (Stockholm, 1992)
- Hermansson, Jörgen; *Politiska institutioner och strategiskt agerande (PISA), Projektansökan till riksbankens jubileumsfond* (Reviderad version inför forskningsseminariet vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala den 4/12 1995)
- Jacobsson, Bengt; *Kraftsamlingen - politik och företagande i parallella processer* (Doxa Ekonomi, Lund 1987)
- Karasz, Peter; *Använd pressen - Handboken i hur ditt företag kan använda pressen som informationskanal* (Nya ScandBook AB, Falun, 1991)
- Konsekvenser av Dennispaketet för trafik och regionalekonomi*, (Regionalplane- och trafikkontoret, 1991)
- Malmsten, Bo; *Dennisöverenskommelsen - processen, aktörerna, innehållet* (KFB-rapport 1993:18, Stockholm 1993)
- Nord, Lars; *Spelet om opinionen - Möten mellan makthavare, medier och medborgare* (Studentlitteratur, Lund, 1997)
- Nydén, Michael; *Kris i massupplaga* (Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, nr 107, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1988)
- Petersson, Olof; *Opinionsbildning*, (Maktutredningen, Rapport 13, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, april 1987)

Petersson, Olof; *Makt - en sammanfattning av maktutredningen* (Allmänna förlaget, Stockholm, 1991)

Sahlin-Andersson, Kerstin; *Oklarhetens strategi - Organisering av projektsamarbete* (Studentlitteratur, Lund, 1989)

Sahlin-Andersson, Kerstin; *Beslutsprocessens komplexitet - att genomföra och hindra stora projekt* (Doxa Ekonomi, Lund, 1986)

Samhällsekonomiska aspekter på Dennispaketet (Länsstyrelsen, 1990)

Tidningsartiklar

Tidning	Datum	Rubrik
DN	1990-02-02	Bilfärjor
DN	1990-02-16	Byggstoppet ökar långpendlande
DN	1990-05-09	Därför måste vi införa biltullarna
DN	1990-09-01	Bilavgifter kommer igen
DN	1990-12-29	Trafikpolitiken på kollisionskurs
DN	1993-07-14	Från arkitekt till julgranspyntare
DN	1993-08-16	Folkomrösta om motorvägsringen
DN	1993-09-01	Politiska beslut för två generationer
DN	1993-09-09	Dårskap genomföra Dennispaketet
DN	1993-09-11	Ringlederna ett hot mot Stockholms grönområden
DN	1993-09-11	Veteraner som vill sätta fart på hjulen
DN	1993-10-02	Varför backa in i framtiden?
DN	1993-10-02	Okunnighet om Dennispaketet
DN	1993-11-04	Storföretagens intressen styr Dennispaketet
DN	1993-12-13	Vi får en bilism som biter sig själv i svansen
DN	1993-12-21	Bilismen förgiftar innerstaden
DN	1993-12-27	Tredje spåret hade varit att föredra
DN	1993-12-27	Dennispaketet och demokratin
DN	1993-12-31	Hårt...hett
DN	1994-01-02	Ringan är kvar
DN	1994-01-11	Inte nödvändigt med nya motorleder för att införa biltullar
DN	1994-01-12	Dennispaketets tullsystem orimligt
DN	1994-01-19	Biltullar en bra idé
DN	1994-01-23	Nationalstadsparken måste skyddas
DN	1994-01-23	Bilavgifter ett måste för Dennissystemet
DN	1994-01-23	En tullring som i Oslo bästa valet
DN	1994-02-02	Trafikkanonad mot innerstan
DN	1994-02-02	Ringholm har minnesluckor
DN	1994-02-02	Dags rösta på förnyat trafikpaket
DN	1994-03-02	Dennispaketets positiva miljöeffekter förtigs
DN	1994-03-27	Dennispaketet bakbinder efterträdare
DN	1994-04-09	S måste säga nej till Dennispaketet nu
DN	1994-04-24	Bygg en hästsko istället för Ringen
DN	1994-04-27	Avgift i högrafik kan minska bilismen

DN	1994-05-31	Se över Dennispaketet
DN	1994-05-31	Svalt intresse när politiker skulle lära sig
DN	1994-06-18	Krav på omförhandlingar av Dennispaketet växer
DN	1994-07-15	Fega politiker vågar inte begränsa bilismen
DN	1994-06-05	En kommission för Dennisalternativen
DN	1994-06-07	Moderat spricka om trafiken
DN	1994-08-04	Dennisled spräcker kalkylerna
DN	1994-08-10	Västerleden en utomordentligt dålig affär
DN	1994-08-16	Visioner om ett grönt city
DN	1994-09-02	Civilt motstånd mot Dennispaketet
DN	1994-09-15	Det här är Dennispaketet
DN	1994-09-15	Kohandel, kompromisser och lobbying
DN	1994-12-01	Feldt med i ljusskygg lobbying
DN	1994-12-09	Gyllensten manipulerar
DN	1994-12-11	En kniv i hela Sveriges kropp
DN	1995-01-10	Hänsynslös vägpropaganda
DN	1995-01-15	Västerleden ogenomförbar
DN	1995-01-25	Ompröva hela Dennispaketet!
DN	1995-03-15	Dennisförhandlare satte demokrati ur spel
DN	1995-04-10	Stoppa Dennispaketet
DN	1995-05-12	Dennispaketet som spårade ur
DN	1995-06-30	Brommagrenen nyttigast
DN	1995-10-05	Stark utmanare till Dennispaketet
DN	1995-10-17	Bygg Brommagrenen och fler filer
DN	1995-10-17	Billigare förlänga leden till Bromma
DN	1995-10-23	Dennispaketet är gårdagens lösning
DN	1995-11-14	Raka spåret i tunnel är grundlösningen
DN	1995-11-14	Övergrepp på historiska värden
DN	1995-11-14	Funkisidyll en oas i en industriöken
DN	1995-11-14	Ny länk för 3,5 miljarder
DN	1996-01-13	Denniskritiker tystas ned
DN	1996-02-03	Kompakt vrede på Essingen mot Spårvägen
DN	1996-02-03	Första delen klar år 2000
DN	1996-02-03	Bertil tvingas flytta
DN	1996-02-03	Biltullar miljöbluff
DN	1996-03-13	Södra länken ren förlust
DN	1996-03-13	Beslut fattas under veckan
DN	1996-03-14	Höjd P-avgift ultimatum för Södra länken
DN	1996-05-31	Regeringen sätter sig över lagen
DN	1996-09-06	Hård exploatering hotar Hagaparken
DN	1996-09-11	M hotar stoppa biltullar
DN	1996-09-12	Nytt parti mot Dennis
DN	1996-09-27	Ompröva hela Dennispaketet
DN	1996-10-05	Dennispaketets skuld skenar
DN	1996-10-05	Fruktansvärd beslutsmodell
DN	1996-10-05	Regeringen tros godkänna tunnel
DN	1996-11-25	Sätt stopp för Dennispaketet
DN	1996-12-06	Tredje spåret dröjer tio år

DN	1996-12-06	Beslutet en framgång
SvD	1992-07-01	Bilavgifter ger direkt vinst för alla parter
SvD	1992-07-10	Bilister får betala dubbelt
SvD	1992-07-23	Bilisterna får redan kraftiga subventioner
SvD	1992-08-03	Stockholmstrafiken behöver ingen ringled
SvD	1992-08-20	Dennispaketet överlägset
SvD	1992-12-07	Bilister skall lockas under jorden
SvD	1992-12-07	Företag mot strömmen
SvD	1993-02-15	Pip i bilen nya tiders tullväktare
SvD	1993-07-06	Alla satsningar i infrastruktur inte lönsamma
SvD	1993-07-12	Alltid lönsamt att investera i infrastruktur
SvD	1993-07-20	Infrastruktur heligt ord trots slöseri med skatter
SvD	1994-01-13	Snart beslut om Dennis väntas
SvD	1994-01-13	"Lars Gyllensten uppmanar till sabotage"
SvD	1994-01-14	Applåd för Dennisgarantier
SvD	1994-01-14	Dennispaketets tragiska följder
SvD	1994-01-19	Ni borde ha förutsett motståndet
SvD	1994-01-24	"Massbilismen är ett uttryck för folkviljan
SvD	1994-02-07	Öppna förhandlingar skapade Dennispaketet
SvD	1994-02-10	Elwe Nilsson förvränger fakta
SvD	1994-02-10	Småpartier kördes ut
SvD	1994-02-12	Utan saklighet
SvD	1994-02-22	Vägar till vilket pris som helst?
SvD	1994-05-25	Dennispaketet ger staden puls
SvD	1994-05-25	Alltfler kräver att Dennispaketet omförhandlas
SvD	1994-05-31	Ny teknik minskar trafiken
SvD	1994-06-16	Länken-tunnel från Norrtull
SvD	1994-06-16	Vi ser fram mot en fortsatt dialog
SvD	1994-08-21	Satsa på informationens infrastruktur
SvD	1994-08-24	Lönsamheten uppväger inte den förlorade skönheten
SvD	1994-08-28	Politisk cynism
SvD	1994-08-31	Brist på yrkesetik fatalt för miljön
SvD	1995-04-16	Arkitekterna måste ta sitt ansvar
SvD	1995-05-28	En lektion i demokratins förfall
SvD	1995-07-04	Vägvisare genom Dennisdjungeln
SvD	1995-10-03	Dennispolitikernas kort måste synas
SvD	1995-10-11	Ingen dialog om Dennis
SvD	1995-10-18	Röstning först- sedan beslut
SvD	1995-10-18	Visst finns folkligt Dennismotstånd
SvD	1995-10-19	Bellevue - allvarligt hotad kulturmiljö
SvD	1995-12-10	Politikerkvartett som kör över folket
SvD	1995-12-27	Dennis - en finansiell härdsmalta
SvD	1996-01-04	Miljarder för ökad rörlighet
SvD	1996-01-07	Miljardrullning på lös grund
SvD	1996-01-08	Påtryckningar gav resultat
SvD	1996-01-09	Omplanera Mälarsatsningarna
SvD	1996-03-22	De svaga grupperna drabbas hårdast av biltullar

SvD	1996-03-24	Regeringsstöd krävs för resten av Dennis
SvD	1996-03-24	Staten borde ha skrivit under kontraktet
SvD	1996-03-24	Västerleden blir kraftigt försenad
SvD	1996-03-24	V kräver respekt för utsläppsgränser
SvD	1996-03-24	Ny väg blir omväg
SvD	1996-03-24	Innerstaden måste rensas från biltrafik
SvD	1996-03-24	Cyniska övergrepp på demokratin
SvD	1996-04-11	Centralbron rivs med Österleden i nytt läge
SvD	1996-04-19	Tystnadens tyranni är av gammalt datum
SvD	1996-09-04	De ignorerar lagens regler
SvD	1996-09-19	Annons avslöjar Dennispolitikerna
SvD	1996-12-16	Svensk vägpolitik måste ändra riktning

Bilaga: Klassificeringsschema

Datum

199x-xx-xx

Tidning

- DN -Dagens Nyheter
- SvD - Svenska Dagbladet

Var i tidning (placering)

Del + sidnummer

Rubrik

Rubrik på artikel

Artikeltyp

debatt	debattartiklar införda antingen på DN Debatt eller på SvD:s Brännpunkt. De största debattsidorna i dagspressen
debatt (k)	debattartiklarna införda på kultursidornas/delens debattsida
debatt (n)	debattartiklar införda i Näringslivsdelen i SvD
debatt (s)	debattartiklar införda på Stockholmsdelens debattsida
ledare	införda på sid två, dvs ledarsidan och kan vara skrivna av andra aktörer än enbart journalister
nyheter	artiklar skrivna av journalister (knutna till DN eller SvD)

Aktörstyp

allmänheten	ingen synlig eller uttalad beröring till någon särskild grupp eller särskilt intresse.
expert/forskare	expert på sakområde (arkitekter, advokater t.ex.) och/eller forskare knuten till forskningsinstitution vid universitet, högskola eller liknande
ideella organisationer	organisationer som drivs ideellt
intresseorganisationer	t.ex. Svenska vägföreningen, Naturskyddsföreningen
journalister	journalister knutna till DN eller SvD
kulturfolk	kulturetablisemanget, författare etc.
näringslivet	företrädare från näringslivet (t.ex. Handelskammaren)
politiker (k)	politiker i kombination, dvs politiker från nationell, regional och/eller lokal nivå skriver tillsammans.
politiker (l)	politiker på lokal, dvs kommunal nivå, såväl representanter från Stockholms stad som från andra kommuner i Storstockholm
politiker (r)	politiker på regional nivå, dvs landstingspolitiker
statlig myndighet	i egenskap av generaldirektör eller liknande ger sig artikelförfattaren ut i debatten
övriga	ickeklassificerbara i ovanstående kategorier

När i tiden

- före beslut
- efter beslut

Vinkling

- för Dennisöverenskommelsen
- mot Dennisöverenskommelsen
- neutral till Dennisöverenskommelsen
- oklart vilket

Journalistisk vinkling

- samverkande (journalisten låter aktör framträda och håller sig själv i bakgrunden)
- neutral (journalisten för en redigerande eller iakttagande attityd och det är svårt att tolka texten som varken för eller mot den aktuella frågan)
- motverkande (journalisten ifrågasätter aktör eller vad aktör säger)

Författare

Namn på den person som signerat artikeln

Kritik

Öppet svarsalternativ - löpande text.

Argument

- förnyelse
- förändring
- förvaltning

Övrigt

Övriga kommentarer.

PISA-projektets rapporter

1. Ekman, Marie 1995. *Arbetslivsfonden - en modern förvaltningsform. En jämförelse mellan Stockholm och Uppsala län. (ALF)*
2. Vaverka, Joakim 1995. *Särintressenas inflytande över den lagstiftande processen. En jämförande studie av lobbying i den amerikanska kongressen och ett svenskt riksdagsutskott. (KFB)*
3. Lautmann, Johan 1996. *Arbetslivsfonden: En kaderförvaltning? En studie av organisations- och förvaltningsstyrningen av Arbetslivsfonden. (ALF)*
4. Nyqvist, Charlotta 1996. *Organisationernas inflytande efter avkorporatiseringen.*
5. Hansson, Rikard 1996. *Inlandsbanan. Från försvar till turism på 100 år. (KFB)*
6. Tidestav, Kristina 1996. *Har tjänstemännen för stor makt i målstyrda myndigheter? En studie av brukarnas upplevelser och åsikter om Arbetslivsfonden. (ALF)*
7. Berg, Per-Åke 1996. *Arbetslivsfonden. Resultatet av ett politiskt spel. (ALF)*
8. Bosarfve, Sven 1996. *Byråkratins växt. Fallet Arbetslivsfonden. (ALF)*
9. Johansson, Ursula 1996. *Kön och makt i statsförvaltningen. En jämförelse mellan Arbetslivsfonden i fyra län. (ALF)*
10. Duit, Andreas 1996. *Makten och profeterna. Om partier och opinionsundersökningar.*
11. Wockelberg, Helena 1996. *Verksledningsdebatten. En analys av partiers och intresseorganisationers förvaltningspolitiska idéer.*
12. Vaverka, Joakim 1996. *Demokrati i förändring. En studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige. (KFB)*
13. Marcusson, Katja 1996. *Att uppvakta statsråd. (KFB)*
14. Oskarsson, Sven 1997. *Påverka och påverkas. 1994 års reformering av arbetslöshetsförsäkringen.*
15. Book, Cecilia 1997. *Kuppmakare och ideologiskt skifte? Om processen när socialdemokraterna upphävde valutaregleringen.*
16. Tidestav, Kristina 1997. *Förvaltningsstyrelser - En arena för makt- och intressekamp? En studie av vägverkets förvaltningsstyrelse. (KFB)*
17. Öberg, PerOla 1997. *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt. Korporatism och lobbying i statsförvaltningen. Rapport till förvaltningspolitiska kommissionen.*

PISA-projektets rapporter

18. Bergström, Jonas 1997. *Korporatismens död. Svenska Arbetsgivareföreningens avhopp från ämbetsverkens styrelser.*
19. Berg, Hans 1997. *Massmedia - folkföreträdare på frammarsch?*
20. Arnberg, Erik 1997. *Avkorporatiseringen, arbetsmarknadsmyndigheterna och arbetsgivarna. En studie av avkorporatiseringens effekter på Malmöhus länsarbetsnämnd 1993-95.*
21. Fogelberg, Petra 1997. *Trafikinformation som informationstrafik. (KFB)*
22. Berg, Per-Åke 1997. *Arbetslivsfondens organisation. Noggrant övervägande eller slump? (ALF)*
23. Hylander, Johannes 1997. *Påverkansförsök mot förvaltningen. En studie av Vägverkets arbetsplaner. (KFB)*
24. Karlsson, Karin 1997. *Olaglig kamp för djurens befrielse. Hur veganer försvarar användandet av olagliga metoder.*
25. Bjerstedt, Staffan 1997. *Särintressen i statliga verksstyrelser.*
26. Oskarsson, Sven 1997. *Frihet, Jämlikhet, Effektivitet. Debatten om lagen om anställningsskydd.*
27. Persson, Thomas 1997. *När socialdemokratin avvecklade det statliga bankägandet. En maktstudie om regeringens agerande vid beslutet att sälja Nordbanken.*
28. Olofsdotter, Sofia 1998. *Välfärdssystem i förändring. En studie av den svenska socialdemokratins syn på pensionsfrågan 1959 & 1994.*
29. Ullén, Lars 1998. *Civil olydnad. En kartläggning av civila olydnadsaktioner i Sverige 1990-1996.*
30. Danielsson, Marianne 1998. *Avregleringspolitiken – exemplet taxi. (KFB)*
31. Hååg, Karin 1998. *Dennisöverenskommelsen i pressen – en studie om opinionsbildning genom media och hur media medierar. (KFB)*
32. Sandström, Åsa 1998. *Direkta aktioner. En studie av direkta aktioner i vägbyggnadskonflikter, 1987-1997. (KFB)*
33. Berg, Per-Åke 1998. *Arbetslivsfonden avvecklas. Debatten om när Arbetslivsfonden avvecklades och besluten om att dra in 5 miljarder kronor från fonden. (ALF)*

PISA-projektets rapporter

34. Lundgaard, Mads 1998. *Påverkan av politiska beslut. Intresseorganisationer som lobbyister. En jämförande studie av LO, LRF och SAF.*
35. Ekstam, Mattias 1998. *Den intresserade staten. Regeringens kontakter med remissinstanserna i kultur- och mediafrågor, före och efter kulturdepartementets inrättande.*
36. Fornstedt, Anna 1998. *Tar lobbyisterna över? En studie av lobbying riktad mot Trafikutskottet i Sveriges Riksdag. (KFB)*
37. Morén, Kristoffer 1998. *Från Keynes till normpolitik. Om socialdemokratin, LO och den ekonomiska politikens förändring 1990.*
38. Wahlgren, Anna 1998. *DN Debatt och Brännpunkt. En studie i vad debattforumen i Dagens Nyheter respektive Svenska Dagbladet betyder för samhällsdebatten.*
39. Holm, Stefan 1998. *Avkorporatisering? En empirisk undersökning rörande särintressen i statliga kommittéer.*
40. Lundin, Henrik 1998. *Demokrati i förändring. En ny form av intresserepresentation växer fram.*
41. Björnemo, Anna 1998. *Myndigheter & massmedia. En fallstudie av Arbetsmarknadsstyrelsen.*
42. Andersson, Hanna 1998. *EUs strukturfonder och svensk korporatism. En studie av de regionala kommittéerna för Mål 3.*
43. Åkerblom, Elisabet 1998. *SACO som särintresse och allmänintresse. Organisationens påverkan på arbetsmarknadspolitikområdet.*

